



Zdzisław Bieleń

Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Lublinie w latach 1950-1955

Geneza

Wojna i okupacja praktycznie unicestwiły polskie bibliotekarstwo. Jego odbudowa była jednym z najpilniejszych zadań społecznych, oświatowych i kulturalnych po wyzwoleniu. Inicjatywa w tym zakresie była spontaniczna i pochodziła od przedwojennych działaczy społecznych, kulturalnych i bibliotekarzy oraz przedstawicieli nowo powstałych samorządów. Ich działania były zbieżne z powszechnymi odczuciami społecznymi ratowania ocalałych z pożogi wojennej zarówno całych księgozbiorów, jak i pojedynczych druków. Już w grudniu 1944 r., kiedy jeszcze na części ziem polskich toczyły się działania wojenne, na wyzwolonych terenach zorganizowano Święto Książki Polskiej. Podstawowym celem tej i następnych akcji były zbiórki książek do nowo organizowanych bibliotek. O skali poparcia społeczeństwa świadczy liczba pozyskanych publikacji, zwrotów książek do bibliotek i darów z prywatnych kolekcji oraz zebrane kwoty pieniężne¹.

Masowy pęd do nauki, studiowania, walka z analfabetyzmem wymagały stworzenia warunków łatwego i powszechnego dostępu do książki. Już w pierwszych miesiącach po wyzwoleniu zostały otwarte pierwsze biblioteki, reaktywowano przedwojenne biblioteki miejskie i gminne, a także szkolne, urzędów i organizacji społecznych. W 1945 r. powstała kompletna sieć bibliotek powiatowych, jako central zaopatrzenia w książki organizowanych i społecznie prowadzonych punktów bibliotecznych². W miarę upływu czasu zaczęły powstawać kolejne placówki. W województwie lubelskim w roku sprawozdawczym 1945/46 istniało 55 publicznych placówek bibliotecznych³.

Biblioteki, w zamyśle władz komunistycznych, miały być częścią frontu ideologicznego w walce o „nowego człowieka”, jednostką ściśle utożsamiającą się z władzą i zaprowadzanymi przez nią porządkami⁴. Z tego powodu tworzenie i organizowanie bibliotek cieszyło się od początku życzliwym poparciem aparatu partyjnego i administracyjnego państwa⁵.

¹ Archiwum Państwowe w Lublinie (dalej APL) Kuratorium Okręgu Szkolnego Lubelskiego (dalej KOSL) sygn. 834 k. 65. W trakcie zbiórki pieniężnej, przeprowadzonej w dniach „Święta Oświaty” w maju 1948 r., zebrano 3 340751,50 zł, w tym, w samym Lublinie 588 382 zł; Archiwum Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego (dalej AWBP) sygn. tymcz. G 1 k. 56. Według informacji z 1953 r. w woj. lubelskim zebrano ok. 36 tys. książek i blisko 1 mln zł.

² APL Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej (dalej PWRN) Wydział Kultury (dalej WK) sygn. 351 k. 104.

³ *Rocznik statystyczny 1947*. Warszawa 1948 s. 172.

⁴ Polityka kulturalna władz PRL zob. *Wielka historia Polski*. [T.14] 1945-1956. Kraków 2001 s.71-82; A. Gałicki. *Stalinizm*. Warszawa 1993 s. 24-25, 29-31, 55-57.

⁵ AWBP sygn. G 1 k. 56. „Uchwała I Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie z 10 I 1945 r. o samorządowych bibliotekach powszechnych”.

Najdobitniej wyraziło się to poprzez wydanie dekretu o bibliotekach w kwietniu 1946 r. Państwo prawnie chroniło wszystkie zbiory biblioteczne i dawało każdemu szansę korzystania ze zbiorów. Prowadzeniu jednolitej polityki bibliotecznej miała służyć ogólnokrajowa sieć biblioteczna, złożona z kilkuset samorządowych bibliotek powiatowych, miejskich i gminnych⁶. Funkcję nadzorczą i koordynującą nad wszystkimi bibliotekami, działającymi w państwie, pełniła (od marca 1946 r.) Naczelna Dyrekcja Bibliotek (NDB) w Warszawie, funkcjonująca w ramach Ministerstwa Oświaty. Właściwymi twórcami dekretu była grupa przedwojennych działaczy bibliotecznych skupiona w NDB.

W okresie 1949-1950 r. w organizacji sieci bibliotecznej w kraju nastąpił skok ilościowy i jakościowy; utworzono ok. 3 tys. bibliotek gminnych, brakujących w sieci bibliotecznej i zorganizowano 20 tys. nowych punktów bibliotecznych⁷. Ten majstersztyk organizacyjny stanowił apogeum sukcesów działaczy z NDB. Ich samodzielne poczynania nie znalazły uznania naczelnych władz państwowych, które systematycznie zaczęły ograniczać niezależne działania. Skutek był taki, że reformy zostały zahamowane, a oni zwolnieni.

Biblioteki, podobnie jak inne placówki kulturalne, pod koniec lat 40. XX w. zostały włączone do programu indoktrynacji społeczeństwa. Objęto je centralistyczną polityką kulturalną i biblioteczną, sterowaną bezpośrednio z Warszawy. Z drugiej strony zarówno poszczególne biblioteki, jak i cała sieć potrzebowały zdecydowanej pomocy organizacyjnej, metodycznej i szkoleniowej. Zadanie to miały wykonać na terenie wszystkich województw nowo zorganizowane wojewódzkie biblioteki publiczne, stanowiące centralną część wojewódzkiej sieci bibliotek powszechnych.

Podstawy prawne i cele wojewódzkich bibliotek publicznych

Wojewódzkie biblioteki publiczne stanowiły zakończenie budowy struktury sieci bibliotek powszechnych. Widziano je w powiązaniu z podziałem administracyjnym kraju i ustrojem władz samorządowych. Działania, mające na celu ich powołanie, podejmowano już w 1947 r.⁸, ale z niewielkim skutkiem. Dopiero decyzje Rady Państwa z września 1949 r. przesądziły sprawę. Nie tylko stały się prawnie obligatoryjne, ale państwo przekształcało się w ich organizatorów⁹. 8 IV 1950 r. ukazało się rozporządzenie Ministerstwa Oświaty, które zobowiązywało wojewódzkie władze administracyjne do utworzenia w najbliż-

⁶ B. Sordylowa. *W pięćdziesiątą rocznicę uchwalenia dekretu o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi*. „Przegląd Biblioteczny” R. 64 (1996) nr 2/3 s.114-115.

⁷ J. Janiczek. *Nowy etap w pracach nad upowszechnianiem książki. Na marginesie akcji organizowania bibliotek gminnych i punktów bibliotecznych*. „Bibliotekarz” R. 16 (1949) nr 1-2 s. 5-11.; T. Zarzębski. *Polskie prawo biblioteczne 1773-1990*. Warszawa 1991 s. 35; *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*. Warszawa 1976 s.71. Według danych WBP, na terenie Lubelszczyzny, w grudniu 1949 r., pracowało 151 bibliotek powszechnych, w tym 14 powiatowych, 24 miejskie i 113 gminnych.

⁸ AWBP sygn. D/012. „Sprawozdanie z podróży służbowej[F. Sedlaczka] [...] 11 i 12 kwietnia 1947 r. do Lublina w sprawie biblioteki wojewódzkiej [...]”; K.Gawarecka. *Dzieje Biblioteki im. H. Łopacińskiego*. W: *Hieronim Łopaciński i Biblioteka Jego Imienia w Lublinie 1907-1957*. Lublin 1957 s. 157-158.

⁹ Okólnik nr 63 Kancelarii Rady Państwa z dnia 28 września 1949 r. w sprawie przekazania publicznych bibliotek wojewódzkich Państwu. „Powiel.”; Pismo Ministerstwa Oświaty nr NDB/P-3998/49 z 6 XI 1949 r.; „Rada Narodowa” 1949 nr 20 s. 20.

szym okresie brakujących wojewódzkich bibliotek publicznych¹⁰. Dokument określał także cele, zadania i strukturę wewnętrzną bibliotek. Ich cele postrzegano jako *pogłębianie politycznej świadomości i aktywności i współdziałanie w zakresie upowszechniania oświaty i kultury oraz wychowania nowego człowieka dla społeczeństwa socjalistycznego najszerzych mas*. Konkretyzując zapisy dekrety o bibliotekach, zadania WBP miały polegać na umożliwianiu *obywatelowi korzystania ze zbiorów [bibliotecznych] całego kraju*, a środkiem do realizacji tego miało być udzielanie *jako wojewódzka centrala biblioteczna pomocy organizacyjnej* bibliotekom terenowym, *uzupełniając ich działalność własnym księgozbiorem*. Konstatowano ponadto, że WBP *odgrywa rolę biblioteki regionalnej, gromadząc pełne piśmiennictwo i inne dokumenty kultury odnoszące się do danego województwa*. Wytyczne Ministerstwa rolę wojewódzkich bibliotek publicznych określały instrumentalnie: *w.b.p. wykonuje zadania zlecone przez władze szkolne na szczeblu okręgu szkolnego w zakresie opieki nad bibliotekami i zbiorami bibliotecznymi sprawowanej przez Ministerstwo Oświaty*¹¹.

Nadzór nad bibliotekami

Wskazaliśmy, że powszechne biblioteki publiczne od wyzwolenia podlegały Ministerstwu Oświaty, a funkcje zwierzchnie pełniła, będąca jego częścią, Naczelna Dyrekcja Bibliotek. Ona kształtowała politykę biblioteczną¹², organizowała biblioteki i całe sieci, prowadziła doszkalać i doskonalenie zawodowe, opiekowała się księgozbiorem, wydawała wytyczne do pracy organom administracji państwowej i kierownictwom bibliotek. W 1951 r., w związku z reformą centralnych urzędów, wspomniane uprawnienia zostały przekazane nowo powołanemu Ministerstwu Kultury i Sztuki, które swe funkcje związane z bibliotekarstwem realizowało poprzez Centralny Zarząd Bibliotek (CZB)¹³. Nic mu nie umniejszono z zakresu jego działania; przybyło natomiast, w porównaniu z NDB, dodatkowe uprawnienie, a mianowicie, zatwierdzanie obsady personalnej stanowisk dyrektorskich i kierowniczych w bibliotekach, m. in. wojewódzkich. Pozwalało to wyeliminować każdego niepożądanego kandydata. CZB reprezentował wybitnie centralistyczny i dyrektywny sposób zarządzania bibliotekami¹⁴, będąc posłusznym narzędziem w realizowaniu komunistycznej polityki

¹⁰ APL WK sygn. 309 nlb. Pismo Ministerstwa Oświaty z dnia 8 kwietnia 1950 r. *Tymczasowe wytyczne dla wojewódzkich bibliotek publicznych*. „Powiel.”; Zob. też S. Jarzębowska. *Biblioteka im. Hieronima Łopacińskiego 1907-1996*. „Bibliotekarz Lubelski” (dalej „Bibl. Lub.”) R.42 (1997) s. 8.

¹¹ APL PWRN WK sygn. 309 nlb. *Tymczasowe wytyczne dla wojewódzkich bibliotek publicznych*. Załącznik do pisma nr NDB/P-1324/50.

¹² *Biblioteki w Polsce*. Warszawa 1983 s. 20; A. Kempa. *Bibliofilskie silva rerum*. Warszawa 2002 s.47-49. Omawia polityczne cenzurowanie księgozbiorów bibliotek polskich w pierwszych latach po II wojnie światowej.

¹³ Uchwała Nr 527 Rady Ministrów z dnia 1 sierpnia 1951 r. w sprawie tymczasowej struktury organizacyjnej Ministerstwa Kultury i Sztuki. MP nr 1 – A 76 poz. 1048. W § 1 wymienia się Centralny Zarząd Bibliotek. Ustawa z dnia 31 października 1951 r. o przekazaniu Ministrowi Kultury i Sztuki zakresu działania Ministra Oświaty w przedmiocie bibliotek i zbiorów bibliotecznych. Dz. U. Nr 58 poz. 400.

¹⁴ Za przykład niech posłużą: *Wytyczne orientacyjne w sprawie zakresu działania referatów bibliotek*, m.in. w Wydziałach Kultury PWRN. APL PWRN WK sygn. 305 k. 8 oraz Pismo Ministerstwa Kultury i Sztuki z dnia 30 grudnia 1952 r. w sprawie: I. *Wytycznych pracy Samodzielnych Referatów Bibliotek i Czytelni*. II. *Zasadniczych wytycznych do planu pracy na rok 1953 w publicznych bibliotekach powszechnych*. „Powiel.”

ideologizacji i sowietyzacji społeczeństwa polskiego¹⁵. Samodzielna działalność terenowych organów władzy, rad narodowych, została zredukowana do minimum.

W Lublinie, podobnie jak w innych miastach wojewódzkich, Wojewódzka Biblioteka Publiczna administracyjnie została przyporządkowana Kuratorium Okręgu Szkolnego, a komórką organizacyjną bezpośrednio nadzorującą jej działalność był Samodzielny Referat Bibliotek (SRB)¹⁶. Na jego czele stała, od początku istnienia Referatu, Bronisława Wajszczukowa, znana działaczka oświatowa¹⁷, mająca do pomocy dwie referentki¹⁸. Z chwilą utworzenia MKiS, na szczeblu wojewódzkim też nastąpiła zmiana; zarządzanie całością pracy kulturalno-oświatowej w województwie scedowano na nowo powołany na początku 1952 r. Wydział Kultury, a sprawy bibliotek w dalszym ciągu miały podlegać działającemu w strukturze Wydziału Samodzielnemu Referatowi Bibliotek. Funkcję kierownika powierzono nadal Wajszczukowej¹⁹.

To właśnie Referatowi Bibliotek przypadła rola pośrednika między CZB a wojewódzką siecią bibliotek publicznych. Od niego do placówek płynęły częste zarządzenia, wytyczne, pisma okólne, w tym wiele poufnych, a także wskazówki organizacyjne i metodyczne²⁰, i różnorodne informacje. Jako przykład „przewag” administracji państwowej niech posłużą „Wytyczne do pracy instruktorskiej Wojewódzkich Bibliotek Publicznych”, przygotowane przez urzędników z CZB²¹. W dokumencie szczegółowo, a wręcz drobiazgowo, są omówione czynności instruktorów związane z ich pracą w terenie i na miejscu, we własnej bibliotece. Ponadto zapisano, że: *Samodzielny Referat Bibliotek może dawać Wojew[ódzkiej] Bibliotece Publicznej zlecenia przeprowadzenia lustracji lub wizytacji placówek bibliotecznych, jakiejś akcji bibliotecznej czy innej związanej z ogólną polityką biblioteczną*²². Na gruncie lokalnym wyrazem dominacji Wydziału Kultury było sprawowanie przez niego funkcji dysponenta wojewódzkich środków finansowych na kulturę, w tym także na biblioteki. Egzemplifikacją tego faktu są wytyczne *do planu gospodarczego i limitu finansowego* na 1953 r. przekazane WBP oraz bibliotekom powiatowym i bibliotekom miejskim. W dokumencie wyliczano przyszłe wydatki WBP i bibliotek terenowych, dzieląc placówki na kategorie i grupy, a ich potrzeby traktując statystycznie²³.

¹⁵ Archiwum Akt Nowych (dalej AAN) Ministerstwo Kultury i Sztuki (dalej MKiS) Centralny Zarząd Bibliotek (dalej CZB) sygn. 110 k. 9, 73. Wytyczne na Dni Oświaty, Książki i Prasy 1953 r.; APL UWL WKiS sygn. 19 k.5-6; APL PWRN WK 305 k.5, 77; sygn. 351 k. 140-141, 145, 167.

¹⁶ Zakres działania Samodzielnego Referatu Bibliotek Uchwała Rady Ministrów z 10 VI 1950 r. określała następująco: *Sprawy organizowania, utrzymywania i nadzoru nad siecią bibliotek oświatowych*. MP 1952 nr A – 8 poz. 76 (tekst jednolity); APL PWRN WK sygn. 305 k. 8 *Wytyczne orientacyjne w sprawie zakresu działania referatów bibliotek*.

¹⁷ J. Smolarz. *Bronisława P. Wajszczukowa*. „Bibl. Lub.” R. 30 (1985) s.34-36; tenże. *Półwiecze organizacji bibliotekarskiej na Lubelszczyźnie 1935-1953*. „Bibl. Lub.” R. 32 (1987) s. 9-12.

¹⁸ APL PWRN WK sygn. 351 k. 122. W SRB pracowały w 1952 r. 2 osoby o przygotowaniu pedagogicznym i jedna pracownica biurowa. Zob. J. Smolarz *Genowefa Madoniowa (21 II 1913-31 V 1990)*. „Bibl. Lub.” R. 39 (1994) s. 37-39.

¹⁹ AWBP sygn. G 1 k.70, 71.

²⁰ AWBP sygn. tymcz. G 2 k. 13. W sprawozdaniu WBP za 1954 r. napisano, że *seminaria zawodowe tak wewnętrzne WBP, jak i bibliotekarzy z terenu były prowadzone [...] w oparciu o wytyczne Centralnego Zarządu Bibliotek*.

²¹ APL PWRN WK sygn. 309 nlb. *Wytyczne do pracy instruktorskiej Wojewódzkich Bibliotek Publicznych*.

²² Tamże.

²³ AWBP sygn. G 1 k. 86-87. Wydział Kultury PWRN do Dyrekcji WBP. Wytyczne z 12 VIII 1952 r.

Pierwsza połowa lat 50. XX w. charakteryzowała się postępującym skrepowaniem bibliotek. Narzucano im nie tylko rozwiązania organizacyjne, lecz także kierunki działalności środowiskowej, a nawet zawartość treściową księgozbiorów²⁴. Wszystkie ważniejsze sprawy, dotyczące ich działalności i obsady personalnej, musiały być uzgadniane z odpowiednimi instancjami PZPR. Poddano je ponadto kontroli specjalnych komisji, niby społecznych, a w gruncie rzeczy partyjno-administracyjnych. Jedną z takich inicjatyw były rady czytelnictwa i książki, powoływane przy wszystkich instancjach władz administracyjnych²⁵. W Lublinie Wojewódzka Rada powstała 2 II 1953 r. Jej przewodniczącą została Julia Patrzyłowska, wiceprzewodniczącą PWRN, a sekretarzem Maria Gawarecka, dyrektor WBP²⁶.

Pisząc o centralizacji zarządzania i kierowania, należy dodać, że władze wymagały od bibliotek rygorystycznego i terminowego wykonywania poleceń. Ich nieprzestrzeganie wywoływało szybką reakcję zwierzchników, a rozpoczęło się od monitów.

Powszechne biblioteki publiczne na Lubelszczyźnie

Na początku lat 50. XX w. bibliotekarstwo publiczne wkraczało w nowy okres swego rozwoju. Z placówek samorządowych biblioteki stały się instytucjami państwowymi, co spowodowało, że nowy właściciel (organizator) kreował odpowiadającą mu politykę biblioteczną. Kończyła się epoka bibliotek-wypożyczalni. Władze, mając na uwadze własne cele polityczne, chciały widzieć placówki biblioteczne jako instytucje o rozszerzonych funkcjach społecznych, ściśle związanych z życiem lokalnego środowiska. Zobowiązywano je do spotęgowanej działalności kulturalno-oświatowej o określanych odgórnie treściach. Rozpoczęto wprowadzanie do bibliotek publicznych nowych usług – informacyjno-bibliograficznych. Zadbano o wyposażenie placówek bibliecznych – drogą centralnego zakupu – w publikacje służące indoktrynacji i sowietyzacji mieszkańców.

Do tak zaprogramowanego działania większość zatrudnionych bibliotekarzy nie miała wystarczającego przygotowania i dlatego nie była zdolna do realizacji zleczanych im zadań. Mieli im w tym dopomóc doradcy z bibliotek wojewódzkich i powiatowych.

W 1950 r., w okresie kiedy powstawała WBP, sieć biblieczna na Lubelszczyźnie obejmowała 254 placówki powiatowe, miejskie i gminne oraz 1623 punkty biblieczne. Liczba czytelników wynosiła wtedy 612 322 osoby²⁷. W kolejnych latach, z uwagi na kompletność sieci bibliecznej w odnie-

²⁴ APL PWRN WK sygn. 305 k. 5, 77.

²⁵ AAN MKiS CZB sygn. 66. Plan pracy na IV kwartał 1953 r.; sygn. 67. Sprawozdanie z wykonania planu cy za III kwartał 1953 r.

²⁶ AWBP Księga protokółów konferencji wewnętrznych Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Lublinie s. 23-24.

²⁷ AWBP sygn. G 1 k. 56.

sieniu do jednostek administracyjnych, stan ilościowy bibliotek pozostał w zasadzie na tym samym poziomie²⁸, powiększyła się natomiast liczba punktów bibliotecznych, w grudniu 1953 r. było ich 2250²⁹. Radykalne zmiany nastąpiły dopiero jesienią 1954 r., a właściwie od stycznia następnego roku, co wiązało się z ustawą o reformie podziału administracyjnego wsi i powiatów. W miejsce gmin utworzono mniejsze jednostki administracyjno-terytorialne – gromady. Dla bibliotek oznaczało to konieczność powołania 500 nowych placówek. Zadanie to przyszło realizować nowo tworzonej WiMBP.

Problemy, przed którymi stało w owym czasie bibliotekarstwo publiczne Lubelszczyzny, były trudne. Każdy w zasadzie obszar rzeczywistości bibliotecznej wymagał przeanalizowania, interwencji u władz zwierzchnich, inwestycji. Przykładem niech będzie informacja, że w 1952 r. zasięg czytelnictwa w województwie wynosił 8 %, a potrzeby i oczekiwania społeczne w tym zakresie były zdecydowanie większe³⁰. Nie mogło być dobrze, jeśli się zważy, że 130-tysieczny Lublin miał tylko 9 filii, skoncentrowanych w śródmieściu, a rozległe miasta Zamość i Biała Podlaska miały wyłącznie placówki centralne, bez filii. Na terenie województwa, mimo wyżu demograficznego, działały zaledwie 3 czytelnie dziecięce, specjalistyczne placówki dla dzieci³¹. Warunki lokalowe oceniano jako *na ogół b[ardzo] złe*, co trzeba odnieść do ówczesnej skali porównań. W tej optyce nie było przesady, zważywszy, że np. bez lokalu w 1953 r. były 3 placówki gminne, we wspólnej izbie z drugim użytkownikiem – 9, kątem w pomieszczeniach Prezydium GRN funkcjonowało ich 60, a bez pieców pozostało kolejnych 20 bibliotek³².

Poważnym problemem byli sami bibliotekarze. Spośród 335 pracujących w bibliotekach terenowych w 1952 r. większość legitymowała się wykształceniem podstawowym. Wykształcenie średnie dominowało w placówkach powiatowych i miejskich, choć i tam występowały przypadki niższego wykształcenia. Przeszkolenie zawodowe na kursach w Lublinie i Jarocinie miało 135 osób, tj. 39 % stanu osobowego. W związku z powstającą dopiero siecią biblioteczną byli to pracownicy o małym stażu, np. z grupy bibliotekarzy gminnych tylko 30 % pracowało więcej niż dwa lata. W miastach regułą były etaty, na wsiach prawie wyłącznie występowały ryczałty, w 1952 r. było zaledwie 9 etatowych bibliotekarzy³³. Największą bolączką była ciągła fluktuacja kadry. WBP opierało swoją działalność w terenie na współdziałaniu z bibliotekami powiatowymi. Do 1955 r. było ich 14. Sytuację kadrową miały daleko korzystniejszą niż pozostałe grupy bibliotek, z wyjątkiem placówek w Lublinie. W 1953 r. zatrudniały 51 pracowników merytorycznych, z których 39 (76%) legitymowało się przeszkoleniem zawodowym. Słabością bibliotek zarówno powiatowych, jak i całej sieci był niski staż zawodowy bibliotekarzy, a tym samym małe doświadczenie bibliotekarskie. Ponad 40 % pracowało mniej niż 2 lata, a poniżej 3 lat

²⁸ Tamże. Formalnie liczba bibliotek zmniejszyła się o 2, wskutek przejścia powiatu siedleckiego do województwa warszawskiego.

²⁹ Tamże sygn. G 1 k. 56; sygn. G 2 k. 36.

³⁰ AWBP sygn. G 3 k. 106. Analiza czytelnictwa i pracy bibliotek woj[ewództwa] lubelskiego [za r.1953].

³¹ Tamże k. 99. Spośród czytelnictwa dziecięcego 2 z nich, w Łukowie i Kazimierzu przejęto od Towarzystwa Przyjaciół Dzieci.

³² Tamże k. 101.

³³ Tamże k. 116-117.

– dalszych 25 %. Były to głównie osoby młode, bo 2/3 z nich miało poniżej 30 lat³⁴. Początkowo biblioteki powiatowe nie miały instruktorów terenowych, a porad metodycznych i funkcję doradców spełniali kierownicy. Dopiero od 1953 r. zaczęto powoływać instruktorów i powierzać im opiekę instrukcyjno-metodyczną i szkoleniową nad siecią placówek terenowych.

Tworzenie WBP w Lublinie

Instytucjonalizowanie Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Lublinie rozpoczęło się 8 V 1950 r. Naczelna Dyrekcja Bibliotek powiadomiła Kuratorium Okręgu Szkolnego Lubelskiego o przyznaniu przez Ministerstwo Oświaty kredytów *na potrzeby Biblioteki Wojewódzkiej* na rok 1950. Była to kwota 5 750 000 zł przeznaczona na wydatki rzeczowe. Jeśli chodzi o wydatki osobowe, to przyrzekano, iż *przydzielane będą kwartalnie na podstawie zgłoszonych zapotrzebowań w granicach dokonanego przydziału etatów, godzin nadliczbowych i kontraktowych*³⁵.

Po centralnych decyzjach tworzenie Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej przejęły władze terenowe. Akurat ta sprawa należała do kompetencji Wydziału Oświaty KOSL, a ściślej Samodzielnego Referatu Bibliotek i Czytelnictwa. Personalnie miała ją prowadzić Bronisława Wajszcukowa. Na podstawie zawartych rozporządzeń przygotowała założenia organizacyjno-kadrowe nowej instytucji. Już w maju podjęto pierwsze działania. Postanowiono, że Biblioteka na początek znajdzie lokum w budynku Kuratorium, do czasu znalezienia odpowiedniego pomieszczenia w innym miejscu. Udało się to zrealizować dopiero w grudniu, w bloku przy Al. Raclawickich, w lokalu mieszkalnym, na drugim piętrze. Nową instytucję wyposażono w niezbędny, choć skromny sprzęt podstawowy i techniczny³⁶. Zaczęto gromadzić księgozbiór. Pierwszego wpisu do inwentarza dokonano w czerwcu³⁷. Kolejnym etapem było powołanie dyrektora i rozpoczęcie kompletowania zespołu. Pierwszy pracownik został zatrudniony w czerwcu, a do końca roku zatrudniono pozostałych³⁸.



*Siedziba WBP w l. 1950-1955
(róg ulic: Al. Raclawickie
i Poniatowskiego)*

³⁴ Tamże k. 116-119.

³⁵ APL PWRN WK sygn. 308 nlb. Pismo Naczelnej Dyrekcji Bibliotek Ministerstwa Oświaty z 8 V 1950 r.

³⁶ APL PWRN WK sygn. 310 k. 3.

³⁷ AWBP Inwentarz WBP nr 1.

³⁸ APL PWRN WK sygn. 310 s. 3. Sprawozdanie z wykonania planu pracy Ref. Bibliotek na rok 1950-ty.

Przeciągała się natomiast sprawa zatrudnienia dyrektora. Była propozycja, aby została nim Maria Gawarecka, wizytator Wydziału Oświaty Dorosłych KOSL, zajmująca się czytelnictwem i samokształceniem³⁹. Należy domniemywać, że jej kandydatura budziła zastrzeżenia władz (pochodzenie społeczne i bezpartyjność), dlatego niełatwo było ją przeforsować.

Organizacja wewnętrzna

WBP nie miała statutu, nie opracowano też regulaminu organizacyjnego, a sprawy organizacyjne rozstrzygano na podstawie ministerialnych „Tymczasowych wytycznych dla wojewódzkich bibliotek publicznych”⁴⁰. Autorzy dokumentu proponowali powołanie trzech działów, które powinny objąć wszystkie prace biblioteki. WBP w Lublinie dostosowała się do ich zaleceń.

Biblioteka, mimo iż przez cały okres istnienia, była organizmem niewielkim liczebnie, to jednak ze względu na wielość i złożoność zadań wymagała podziału pracy i specjalizacji. Skoro jej podstawowym zadaniem było udzielanie pomocy instrukcyjno-metodycznej placówkom niższego stopnia organizacyjnego, to jądrem organizacji był dział instrukcyjno-metodyczny⁴¹. Pozostałe komórki organizacyjne (działy) pełniły funkcje pomocnicze i służebne, zatrudniając 1, a maksymalnie 2 osoby. Dla nich bardziej adekwatne byłoby określenie – zespół funkcjonalny i samodzielne stanowisko pracy. O ich wspomagającej roli świadczy zapis: *Praca 2-ch pozostałych działów [tj. opracowania i administracyjno-finansowego] pozostaje w ścisłej łączności z Działem Instr[ukcyjno]-Metod[ycznym] i pomaga mu w realizowaniu jego zadań [...]*⁴².

Nadanie Bibliotece sprecyzowanych form organizacyjnych nastąpiło mniej więcej po roku formalnego istnienia WBP. Zasluga przypadła pierwszej dyrektorce Marii Gawareckiej. Już we wrześniu 1951 r., w pierwszym miesiącu jej działalności, na inauguracyjnym zebraniu pracowniczym poinformowała o wprowadzeniu organizacji pracy opartej na podziale zadań, skumulowanych w komórkach organizacyjnych, określanych jako działy. Wyróżniono ich trzy: instrukcyjno-metodyczny⁴³, złożony z kierownika i dwóch instruktorów, opracowania, gdzie były zatrudnione trzy bibliotekarki, w tym jedna czasowo, bez wskazania osoby kierującej personelem oraz jednoosobowy dział administracyjno-finansowy⁴⁴.

³⁹ APL PWRN WK sygn. 310 s. 3.

⁴⁰ APL PWRN WK sygn. 309 nlb. *Tymczasowe wytyczne dla wojewódzkich bibliotek publicznych*. Stanowiły załącznik do pisma NDB/P-1324/50.

⁴¹ Okólnik nr 20 Ministerstwa Oświaty z dnia 13 sierpnia 1951 r. w sprawie wytycznych dla działów instrukcyjno-metodycznych wojewódzkich bibliotek publicznych. Dz. Urz. MO 1951 nr14 poz. 182; APL PWRN Wydz. Kult. sygn. 309 nlb. *Wytyczne Ministerstwa Kultury i Sztuki z dnia 14 lutego 1953 r. do pracy instruktorskiej wojewódzkich bibliotek publicznych* „Powiel.”; „Bibliotekarz” 1951 s. 130.

⁴² AWBP sygn. G 2 s. 37.

⁴³ Vademecum Działu Instrukcyjno-Metodycznego. Pkt 1. Powołując się na pierwszy plan pracy Działu na 1951 r. autor pisze, że ówczesna nazwa brzmiała „Dział instrukcyjno-metodyczny, szkoleniowy i badawczy”. S. Jarzębowska przypuszcza, że nazwy szkoleniowy, badawczy wykorzystywano w projektach teoretycznych.

⁴⁴ APL PWRN WK sygn. 309 nlb. *Tymczasowe wytyczne dla wojewódzkich...* przewidywały trzy działy w WBP: administracyjny, instrukcyjno-metodyczny oraz gromadzenia i udostępniania zbiorów.

W systemie organizacyjnym wyszczególniono jeszcze dział informacyjno-bibliograficzny, ale miał to być zespół czynności, a nie komórka organizacyjna. Potwierdzeniem, że tak było istotnie, jest dokument z przełomu lat 1953/1954 „Dział instrukcyjno-metodyczny WBP w Lublinie”, w którym w punkcie dotyczącym organizacji napisano: *Dział [...] obejmuje [...] instruktorów + bibliograf[ę]*⁴⁵. Można z tego wnioskować, że dział informacyjno-bibliograficzny stanowił autonomiczną część działu instrukcyjnego, rodzaj specjalizacji zawodowej⁴⁶.

Utrwaleniem ładu organizacyjnego jest zawsze powołanie kierowników komórek organizacyjnych. W WBP, w której formalnie od początku był tylko kierownik działu instrukcyjno-metodycznego, nastąpiło to dopiero pod koniec 1953 r. Oficjalnie, od stycznia 1954 r., kierownika otrzymał dział opracowania; funkcję tę powierzono Helenie Jach, bibliotekarce pracującej w tym dziale od zarania Biblioteki. Równocześnie nominację na kierownika otrzymała Maria Gawrońska, która stanęła na czele jednoosobowego działu administracyjno-gospodarczego. Likwidacji uległ dział administracyjno-finansowy. Prowadząca go Janina Tarasiewicz zaczęła pełnić funkcję księgowej⁴⁷.

Wspomniany układ organizacyjny utrzymał się w do końca istnienia WBP w 1955 r., choć podlegał pewnym modyfikacjom, wynikającym z bieżącej działalności placówki, a zmiany miały charakter przesunięć personalnych, korekt zakresów pracy działów i zakresów czynności pracowników. I tak, już 31 XII 1951 r. dokonano przekształcenia działu opracowania, zmniejszono go liczebnie i przemianowano na dział opracowania i udostępniania. Z czasem przyjął on nazwę działu gromadzenia, opracowania i udostępniania⁴⁸.

Kierownictwo instytucji składało się z dyrektora i wicedyrektora. Od grudnia 1950 r., kiedy nie było jeszcze dyrektora, jego funkcję pełniła wicedyrektor, Eugenia Hobot, która była kierownikiem działu instrukcyjno-metodycznego. Maria Gawarecka we wrześniu tegoż roku formalnie utrwaliła wspomniany układ. Ten stan trwał do początków jesieni 1953 r., do odejścia Hobotowej z pracy. Potem przez kilka miesięcy był wakat. W 1954 r. na stanowisko wicedyrektora zatrudniono Mieczysława Sytę. Nie popracował długo, zaledwie półtora miesiąca. Na jego miejsce nie powołano nikogo, bo Wydział Kultury, do którego należało formalne zatrudnianie bibliotekarzy i nominowanie funkcyjnych pracowników *przez dłuższy czas [...] rezerwował wymieniony etat dla swoich celów*⁴⁹.

⁴⁵ AWBP sygn. G 2 s.37. Funkcję instruktora bibliografa pełniła w pierwszych miesiącach pracy S. Jarzębowska.

⁴⁶ Potwierdzeniem tego jest m.in. fakt istnienia kategorii instruktorów: instruktora (bez dodatkowego określnika) i instruktora bibliografa. Zob. AWBP sygn. G 2 s. 40.

⁴⁷ *Księga protokółów* ... s. 36.

⁴⁸ *Księga protokółów* ... s. 7 v, 17, 36.

⁴⁹ AWBP sygn. G 2 k. 12.

Obsługa kadrowa i socjalno-bytowa pracowników oraz prowadzenie księgowości Biblioteki były prowadzone początkowo przez Kuratorium, a następnie przez Wydział Kultury. Sprawy te zostały przejęte przez WBP dopiero w jesieni 1953 r., z chwilą utworzenia działu administracyjno-gospodarczego i powołania księgowej.

Na wspomnianym już zebraniu organizacyjnym we wrześniu 1951 r. powołano przy WBP jeszcze jedną agencję - Radę Artystyczną, której zadaniem było *planowanie i wykonywanie prac artystycznych i ich wykonanie*. Radę tworzyło dwóch nauczycieli rysunków, nie związanych z Biblioteką formalną umową o pracę, lecz wykonujących określone dzieła w ramach prac zleconych⁵⁰. Jak długo ona istniała - nie wiadomo, ponieważ w następnych latach nie jest wspomniana.

Uzupełnieniem organizacji wewnętrznej były komisje powoływane do przeprowadzenia określonych akcji wojewódzkich własnych lub współorganizowanych. Najczęściej pracownicy WBP wchodzili w skład komisji oceniających prowadzone współzawodnictwa i konkursy. W 1951 r. przedstawiciel lub przedstawiciele WBP uczestniczyli w pracach Wojewódzkiej Komisji Współzawodnictwa. Rok później, w sierpniu 1952 r., na zbliżający się sezon kulturalno-oświatowy powołano 3-osobową biblioteczną komisję do organizacji konkursu *na najlepszą bibliotekę*⁵¹.

Organizacja pracy. Zarządzanie personelem

Zagadnienia te pozostawały kluczowymi i niezwykle trudnymi problemami w działalności Biblioteki ze względu na brak wykwalifikowanej kadry, ciągłą fluktuację zespołu, pracę na miejscu i w terenie oraz różnorodność wykonywanych zadań. Podstawowym dokumentem, regulującym pracę i codzienne zajęcia pracowników, był zakres czynności przypisany do określonej funkcji i stanowiska. Modelowy miesiąc pracy instruktora miał przedstawiać się następująco: wyjazdy w teren – 12 dni; *czynności powyjazdowe*, tj. składanie i pisanie sprawozdań, przygotowanie wniosków - 3 dni; prace badawcze, analityczne i twórcze (pod tym pojęciem rozumiano projekty i analizy) – 5 dni; poradnictwo – 2 dni; szkolenie zawodowe i ideologiczne – 2 dni, sprawy nieprzewidziane – 1 dzień. Taki sam projekt w odniesieniu do bibliografa przewidywał: gromadzenie materiałów i uzupełnianie kartotek - 12 dni; przygotowanie biuletynów i zestawień bibliograficznych – 6 dni; udzielanie informacji i odpowiedzi na kwerendy – 3 dni, wyjazdy w teren – 4 dni, przygotowanie propozycji do zakupu zbiorów oraz dobór lektury do szkoleń – 3 dni⁵².

Podział czynności, albo raczej odpowiedzialność za prowadzenie określonych bloków tematyczno-zawodowych, wprowadzono w Bibliotece już we wrześniu 1951 r. Zabieg ten miał jednak charakter bardzo ogólny, co częściowo

⁵⁰ *Księga protokółów ...* s. 3. Byli to Kazimierz Kanior i Bronisław Iwanek.

⁵¹ Tamże s. 4 v, 13, 16.

⁵² AWBP sygn. G 2 s. 37-38.

wiązało się z nielicznym zespołem pracowniczym. Spis zawierał następujące dziedziny: ogólny nadzór, nadzór nad sprawami administracyjnymi, instruktaż, czytelnictwo, służba informacyjno-bibliograficzna, opracowanie zbiorów. W styczniu 1954 r., w związku ze zmianami personalnymi, wprowadzono nową organizację pracy, co wiązało się z gruntowną modyfikacją podziału czynności. Miała polegać na personalnej odpowiedzialności za konkretne zadania i funkcje. Wyróżniono następujące zagadnienia: ogólny nadzór; planowanie; sprawozdawczość; podział czynności; kontrola [działalności]; narady wytwórcze; współpraca; nadzór nad instruktążem terenowym; nadzór nad działem administracyjno-gospodarczym; prowadzenie gabinetu metodycznego; szkolenia zawodowe pracowników WBP; szkolenia ideologiczne; instruktaż na miejscu i w terenie; opracowanie pomocy dydaktyczno-propagandowych; dobór i zakup książek; inwentaryzacja [powinno być: inwentaryzowanie]; katalogowanie; klasyfikowanie; dział czasopism; wypożyczanie międzybiblioteczne; prowadzenie służby informacyjno-bibliograficznej⁵³. Zaprowadzony podział pracy nie był konsekwentny, bo np. dobozem książek zajmowali się bibliograf i instruktor – bibliotekarz usytuowany w dziale opracowania. W przytoczonym tu zestawieniu świadomie pominięto sprawy administracyjne, finansowe i gospodarcze. Równocześnie z modyfikacją przydziałów czynności wprowadzono specjalizacje osobowe, każdy miał za coś odpowiadać. Dla 11 osób przewidywano ich 10; w organizacji i technice bibliotecznej miały specjalizować się dwie osoby, w pozostałych dziedzinach po jednej osobie. Zestaw specjalności, poza już wymienioną, obejmował: technikę pracy umysłowej, zagadnienia społeczno-polityczne, ekonomiczno-rolnicze, literaturę piękną, literaturę dziecięcą, literaturę techniczną, literaturę *doświadczeń radzieckich i krajów postępowych w zakresie służby informacyjno-bibliograficznej*, zagadnienia administracyjne i sprawy finansowe⁵⁴. Specjalizacje odpowiadały wykształceniu pracowników, ich zainteresowaniom bądź wykonywanym czynnościom, ale starano się wyjść poza ten schemat; dla wakatów, np. przewidywano nieobsadzone dziedziny.

Stopień realizacji celów i zadań WBP określał roczny plan działalności. Gawarecka, po objęciu stanowiska dyrektora, wprowadziła od września 1951 r. kwartalne plany pracy dla każdego pracownika merytorycznego i plany wyjazdów terenowych (kwartalne? miesięczne?). Po zakończeniu okresu sprawozdawczego zobowiązywała wszystkich do opracowania sprawozdań w formie pisemnej. Niezależnie od tego, każdy z pracowników prezentował je publicznie, podczas okresowych konferencji wewnętrznych. W zasadzie każde takie spotkanie rozpoczynało się od analizy przebiegu pracy w minionym kwartale lub miesiącu. Po zreferowaniu tego punktu, na zakończenie, Gawarecka robiła podsumowanie realizacji planu pracy. Oceny jego wykonania były na ogół pozytywne, choć zdarzały się niewielkie niedociągnięcia, zwłaszcza w początkowym okresie istnienia WBP. Tak, na przykład, podsumowując październik 1951 r. dyrektorka stwierdzała, że: *wykonanie planu[...] nie można uznać*

⁵³ *Księga protokółów...* s. 35 v-36.

⁵⁴ AWBP sygn. G 2 s. 38; *Księga protokółów ...* s. 35 v-36.

za stu procentowy, w czerwcu 1952 r.: *plan dot[yczący] ostatniego miesiąca kwartału nie został w pełni zrealizowany na odcinku prac terenowych, zaś w styczniu 1953 r.: ze względu na różne akcje [...] pracownicy nie zrealizowali w pełni swoich planów.* Pojedynczo występowały też przypadki niewykonania ważnych zadań, np. w trzecim kwartale 1952 r. *prac eksperymentalnych, w styczniu 1953 r. skontrum (przez dział gromadzenia, opracowania i udostępniania)*⁵⁵.

Od 24 IX 1951 r. Gawarecka poleciła wszystkim pracownikom merytorycznym prowadzenie *dzienników zajęć*. Cel ich prowadzenia nie jest do końca jasny; prawdopodobnie miały służyć lepszemu wykorzystaniu czasu pracy i kontroli jego przebiegu. Informacje w nich zawarte także były wykorzystywane do przygotowania sprawozdań. Od marca 1953 r. miał je prowadzić także woźny.

Główną formą wzajemnych relacji między dyrektorką a całym zespołem pracowniczym były wspomniane już konferencje wewnętrzne. Prowadzone były przez cały okres istnienia WBP. Ich liczbę i problematykę prezentuje poniższa tabela.

Konferencje wewnętrzne WBP w Lublinie w latach 1951-1955⁵⁶

Rok	Liczba	Tematyka konferencji					
		planu	ogromowania	sprawy organizacyjne	sprawy merytoryczne	sprawy finansowe	doskonalenie zawodowe
1951	5	5	5	2	2	1	3
1952	7	4	6	3	4	4	2
1953	8	7	6	3	3		2
1954	4	3	2		2		1
1955	1	1	1		1		
Razem	25	20	21	8	12	5	7

W zestawieniu pominięto sprawy bieżące i nieliczne punkty dotyczące zagadnień politycznych. Z tabeli wynika, że sprawy planowania pracy i wyjazdów oraz rozliczanie się z przyjętych zobowiązań stanowiły stały przedmiot wspólnych spotkań. W praktyce wyglądało to w ten sposób, że składano sprawozdanie z poprzedniego okresu i kreślono zadania na kolejny miesiąc czy kwartał. Taki sprzężony układ pozwalał na uwzględnienie bieżących uwarunkowań i związaną z tym weryfikację lub korektę niektórych działań. 13 zapisów, które można zaliczyć do spraw merytorycznych, to przedłożone pod obrady kwestie, które wyróżniano lub które pojawiały się jako nowe w ciągu roku, np. wypożyczanie międzybiblioteczne, konkurs na najlepszą bibliotekę. Pod nazwą tematyka organizacyjna należy zamieścić wszelkie informacje na temat zmiany struktury organizacyjnej WBP i zakresów czynności pracowników, zaś w doskonaleniu zawodowym zsumowano szkolenia zawodowe, konferencje dla bibliotekarzy terenowych i prowadzone w zespole kształcenie ideologiczne.

⁵⁵ *Księga protokółów ...* s. 3 nn.

⁵⁶ Tamże s.1 nn.

Zapewne od września 1951 r., tj. od pierwszego zebrania organizacyjnego istniał podział terytorialny w zakresie pracy z bibliotekami terenowymi. Pierwsza informacja na ten temat pojawia się dopiero w maju 1952 r. W toku odbywającego się wówczas spotkania pracowników WBP dyr. Gawarecka podała do wiadomości, że w związku z zatrudnieniem nowego instruktora *zmieni się porządek w ustaleniu opieki nad powiatami*⁵⁷. Z fragmentarycznych danych wynika, że od początku działalności WBP wszyscy pracownicy merytoryczni opiekowali się bibliotekami terenowymi. Ścisły podział terytorialny istniał już pod koniec 1953 r.; instruktorzy mieli powierzone sobie po 2–3 powiaty, pozostali pracownicy merytoryczni, łącznie z dyrektorem, po jednym⁵⁸.

Koniecznym warunkiem osiągnięcia przez organizację pełnej sprawności jest istnienie i bezkolizyjne funkcjonowanie wszystkich elementów składowych. W przypadku WBP byłoby to pełne zatrudnienie, zgodne z przydziałem etatowym, przez cały okres i bez zmian kadrowych oraz nie zwiększana liczba zadań, poza przewidzianymi w planie pracy. Takiego stanu nigdy nie osiągnięto. Fluktuacja była częsta, wakaty liczne, a „podrzucane” dodatkowe okazjonalne zadania nierzadkie. Nic też dziwnego, że w trakcie analiz realizacji określonych zagadnień, a zwłaszcza instruktażu terenowego, diagnoza była łatwa do określenia⁵⁹.

Bibliotekarze

Od początku istnienia WBP zespół pracowniczy był mały; na 1950 r. przyznano instytucji 8,5 etatów, włączając w to pracowników administracyjnych i obsługi. Do grudnia zostało obsadzonych 7,5 etatu, tj. wszystkie pracownicze, bez dyrektorskiego. Z uwagi na fakt, że Samodzielny Referat Bibliotek był usytuowany w Wydziale Oświaty, miał dobre rozeznanie kadrowe w środowisku nauczycielskim województwa. To wyjaśnia pierwsze nominacje na stanowiska bibliotekarskie w WBP. Nauczycielami byli na pewno: Waclaw Czech, Eugenia Hobot, Helena Jach, Ludwika Nieczyporuk, Michalina Proć⁶⁰.

Jedni byli zatrudnieni na stanowiska instruktorskie, drudzy referendarskie. Jednak z pierwszego zestawu osobowego nie była zadowolona jego organizatorka – Bronisława Wajszczukowa, która w sprawozdaniu za 1950 r. napisała: *Przy angażowaniu personelu Referat popełnił błędy*. Polegały one zapewne na tym, że niektórzy z zatrudnionych nie sprawdzali się jako bibliotekarze. W związku z tym Wajszczukowa zapowiedziała, że w nowym roku powyższe niedociągnięcia zostaną usunięte *drogą wymiany części osób zatrudnionych*⁶¹. W pierwszej połowie 1951 r., a na pewno przed 1 września, przestały pracować Jadwiga Pałys i Ludwika Nieczyporuk.

⁵⁷ Tamże s. 13.

⁵⁸ AWBP sygn. G 2 s. 38.

⁵⁹ AWBP sygn. G 2 k. 35-36; sygn. G 1 k. 34.

⁶⁰ Aneks: Biogramy pracowników WBP.

⁶¹ APL PWRN WK sygn. 310 nlb. Sprawozdanie z wykonania planu pracy Ref. Bibliotek za 1950 r.

Kwalifikacje zawodowe przed zatrudnieniem w WBP miała jedynie Eugenia Hobot, absolwentka kursów bibliotekarskich, w tym Kursu II stopnia. Warunkiem zatrudnienia na nowym stanowisku było uzyskanie w jak najkrótszym terminie umiejętności bibliotekarskich. Wszystkich bez kwalifikacji skierowano na kursy, podstawowe (2-tygodniowe) lub II stopnia (4-tygodniowe), i do końca roku problem został rozwiązany⁶².

W 1951 r., w drugim roku działalności WBP, zespół pracowniczy liczył już 9 osób, zatrudnionych na 8,5 etatach (w tym 6,5 etatów bibliotekarskich oraz po jednym administracyjno-biurowym i obsługi)⁶³. Obsadzone zostało stanowisko dyrektora. W tym roku oprócz Gawareckiej został zatrudniony Wacław Czech. W ciągu lat 1952-1954 obsadę etatową powiększono do 11,5 etatu. Przybyły 2 etaty merytoryczne i etat wicedyrektora, który oddzielono od stanowiska kierownika działu instrukcyjno-metodycznego. Po rezygnacji z pracy Hobotowej, pełniącej obydwie te funkcje, od marca 1954 r. stanowisko wicedyrektora powierzono Mieczysławowi Sycie. Jednak ten, po półtoramiesięcznym pobycie w WBP, został przeniesiony do pracy w PWRN w Rzeszowie⁶⁴. Dyrektor Gawareckiej, mimo starań i zabiegów w Wydziale Kultury i Komitecie Wojewódzkim PZPR, nie udało się obsadzić tego stanowiska⁶⁵.

Przez cały okres był duży ruch kadrowy. W ciągu 1952 r. odeszli z pracy Czech i Jeżowski. Ten pierwszy wziął urlop na studia, drugi zrezygnował z zawodu. Odszedł także z pracy woźny, Bolibok. Przyjęto nowych: Danutę Brodzką, absolwentkę historii KUL ze specjalnością bibliotekarską i pedagogiczną oraz Krystynę Kleniewską i Marię Michońską. W następnym roku przybyły trzy nowe osoby: Maria Gawrońska, Janina Grabowska i Stefania Jarzębowska. Grabowska miała za sobą kilkuletni przedwojenny staż pracy pedagogicznej. Po wojnie pracowała w „Czytelniku”. Pracując ukończyła studia społeczno-ekonomiczne na KUL-u. Stefania Jarzębowska, absolwentka polonistyki na UW, przybyła do WBP niejako przymusowo, z nakazu pracy. Kiedy w listopadzie rozpoczynała pracę, zespół był już poważnie osłabiony, bo z pracy zrezygnowały Halina Gnatkowska, Eugenia Hobot i Krystyna Kleniewska-Kowaliszyn. W 1954 r. znów były zmiany. Odeszła z pracy Maria Michońska, która przeprowadziła się do Łodzi. Nowi pracownicy to: Halina Adamiak, Jadwiga Kołecka, Jadwiga Mazurek i wspomniany już Mieczysław Syta. W ostatnim roku działalności, tj. 1955 r. z końcem lutego, odeszła z pracy Danuta Brodzka, która przeniosła się do Koszalina.

Na podstawie przeprowadzonej w 1953 r. analizy zanotowano, że z pierwszego roku działalności na 10 pracowników działalności podstawowej pracują zaledwie 2 osoby, a staż pracy poniżej pół roku mają kolejne 2. Większość bibliotekarzy miała wykształcenie średnie, przeważnie pedagogiczne. Zmiany kadrowe powodowały, że pogarszały się kwalifikacje zawodowe zespołu. W przytoczonej analizie tylko 7 osób wykazywało się kursami zawodo-

⁶² Tamże.

⁶³ *Księga protokółów* ... s.1. W dokumencie dla GUS „Projekt planu na rok 1953 w zakresie bibliotek powszechnych” [AWBP sygn. G 1k. 90] podana jest błędna liczba 7, 5 etatu i odpowiednio mniejsza o 1 [tj. 5,5 etatu] liczba pracowników działalności podstawowej.

⁶⁴ Archiwum Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego. Teczka personalna Mieczysława Syty.

⁶⁵ AWBP sygn. G 2 k. 12-13; AAN MKiS CZB sygn. 66 k. 1; Tamże sygn. 67 k. 1.

wymi, w Lublinie (2) i Jarocinie (5)⁶⁶. I jeszcze jedna konstatacja dotycząca samookreślenia partyjnego i organizacyjnego: żadna z bibliotekarek nie należała do jakiegokolwiek partii, a jedynie Syta, krótkotrwały wicedyrektor, należał do Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Także w tym czasie nikt nie był członkiem Związku Młodzieży Polskiej. Słabo były reprezentowane także organizacje społeczne. Do Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej należały 2 osoby, do Ligi Kobiet - jedna. Natomiast do Związku Nauczycielstwa Polskiego należeli wszyscy⁶⁷.

Sytuacja kadrowa poprawiła się już wkrótce po wspomnianej analizie. Wskazują na to dane z biogramów zamieszczonych w aneksie. Wynika z nich, że pod koniec 1953 r. większość pracowników legitymowała się wyższym wykształceniem. Ten pozytywny stan utrzymał się do końca istnienia WBP, mimo następujących zmian personalnych.

Lektura protokołów konferencji wewnętrznych wskazuje, że w Bibliotece przywiązywano dużą wagę do pogłębienia wiadomości i umiejętności zawodowych wśród samych bibliotekarzy⁶⁸. Już na pierwszym zebraniu we wrześniu 1951 r. zaplanowano wyjazd do Szczecina w sprawie wymiany doświadczeń z tamtejszą biblioteką wojewódzką. Z następnego roku pochodzi informacja, że każdy pracownik *jest zobowiązany przedstawić plan pracy na odcinku swoich zainteresowań, a poszukujący odpowiedniej literatury mogą wyjechać do innych bibliotek*⁶⁹. W sprawozdaniu za III kwartał 1953 r. zapisano, iż: *Szkolenie zawodowe pracowników WBP odbywało się na konferencjach wewnętrznych. Zapoznawano się wtedy z czynnościami służby bibliograficzno-informacyjnej i literaturą z tym związaną*. Stałym elementem dokształcania i samokształcenia było poznawanie nowego księgozbioru i dyskusje nad wybranymi książkami z literatury pięknej i publikacjami o charakterze zawodowym⁷⁰. Z 1954 r. pochodzi informacja, że wewnętrzne szkolenia zawodowe odbywały się dwa razy w miesiącu i były prowadzone metodą seminaryjną. Do przygotowania się służyły artykuły z prasy fachowej, *przykłady i doświadczenia bibliotek Związku Radzieckiego oraz innych bibliotek wojewódzkich i powiatowych*⁷¹.

Obok kształcenia zawodowego, wszyscy pracownicy musieli uczestniczyć w szkoleniu ideologicznym. Jego cel był wyłącznie indoktrynacyjny⁷². Wprowadzono je w 1952 r. i prowadzono jeszcze w 1954 r. Odbywało się początkowo co tydzień, a w trzecim roku – dwa razy w miesiącu. Jego program był kilkustopniowy. Najpierw był kurs podstawowy Wszechnicy Radiowej, następnie II stopnia, a w dalszym etapie uchwały IX Plenum PZPR i II Zjazdu PZPR, i wreszcie program szkolenia ideologicznego ZNP. Na każde spotkanie była wyznaczona lektura; należało *zapoznać się z tekstem, który będzie oma-*

⁶⁶ AWBP sygn. G 3 k. 116-118. APL PWRN WK 351 k. 48, 151.

⁶⁷ APL PWRN WK sygn. 351 k. 151.

⁶⁸ *Księga protokółów ...* s. 42 v. Po stwierdzeniu, że szkolenia zawodowe z powodu nawału pracy od mniej więcej od miesiąca zostały zaniedbane, następuje zapowiedź, iż niedługo będzie to skorygowane.

⁶⁹ *Księga protokółów ...* 2, 18.

⁷⁰ AAN MKiS CZB sygn. 67 k. 2.

⁷¹ *Księga protokółów ...* s. 39.

⁷² AWBP sygn. G 1.k. 81. Pismo PWRN z dn. 25 X 1952 r. Anonsując wprowadzenie szkolenia stwierdza: *Bibliotekarz w Polsce Ludowej to działacz społeczny, to żołnierz rewolucji kulturalnej, to sługa narodu pod przewodnictwem klasy robotniczej budującej socjalizm*.

wiany na zebraniu⁷³. Po zakończeniu kursu Wszechnicy Radiowej II stopnia wszyscy bibliotekarze musieli złożyć egzamin, co też uczynili we wrześniu 1953 r.; zdali na bardzo dobrze⁷⁴. Do kierowania szkoleniem był wyznaczony kierownik, którymi były kolejno Krystyna Kleniewska i Helena Jach.

Analizując dostępne dokumenty biblioteczne i biogramy bibliotekarzy, pracujących w WBP, należy wysoko ocenić zespół pracowniczy. W trudnych czasach i warunkach potrafili uczynić swoją placówkę mocnym ośrodkiem bibliotekarskim. W przyszłości z tego zespołu wyszli bibliotekarze, którzy zajęli eksponowane stanowiska w WiMBP w Lublinie i Koszalinie, kierowali kształceniem bibliotekarzy w POKKB i CUKB, bądź byli organizatorami i dyrektorami innych placówek kultury.

Działalność instrukcyjno-metodyczna WBP

Służba instrukcyjno-metodyczna była (i nadal jest) wielopłaszczyznową działalnością, zmierzającą do kształtowania warsztatów bibliotekarskich, poprawienia pracy i doskonalenia metod oddziaływania na czytelników w podopiecznych placówkach, a w konsekwencji wywołanie określonych skutków w czytelnictwie. Składały się na nią prace kreujące politykę biblioteczną na terenie województwa i adresowane do całej sieci bibliotecznej oraz działania skierowane do pojedynczych placówek czy osób. Obejmowały wszystkie pola działalności bibliotek, a więc merytoryczną, organizacyjną, kadrową, finansową. Działalność instrukcyjno-metodyczną wspierał ogólnopolski system doskonalenia i dokształcania zawodowego bibliotekarza i aktywu bibliotecznego.

Służba instrukcyjno-metodyczna WBP miała kilka kręgów oddziaływania, odpowiadających aktualnej (ale zmieniającej się) strukturze sieci bibliotecznej w województwie. Docierano do bibliotek powiatowych, gminnych (gromadzkich) i punktów bibliotecznych. W żadnym dokumencie nie natrafiono na oznaczenie *expressis verbis* głównego odbiorcy usług. Mając jednak na uwadze relatywnie wysoką liczbę wyjazdów instruktorskich do bibliotek powiatowych, zwiększoną jeszcze po utworzeniu w nich stanowisk instruktorskich, można przyjąć, że główny wysiłek był skierowany na te placówki.

Działalność instrukcyjno-metodyczna, połączona ze szkoleniową, obejmowała następujące obszary rzeczywistości bibliotecznej:

1. Pomoc instrukcyjno-metodyczną w zakresie techniki bibliotecznej oraz pracy z książką i czytelnikiem w formie bezpośredniego instruktora w terenie, w trakcie wizytacji w bibliotekach oraz poradnictwa i instruktora na miejscu;
2. Prowadzenie dokształcania i doskonalenia zawodowego oraz pomoc w realizacji działań tego typu, organizowanych przez biblioteki powiatowe;
3. Gromadzenie i opracowywanie materiałów analitycznych, informacyjnych i badawczych z bibliotek terenowych;

⁷³ *Księga protokółów ...* s. 18, 20 v, 39; AWBP sygn. G 2 k. 13. S. Jarzębowska w rozmowie z autorem twierdziła, że zupełnie nie stosowano się do tego zalecenia. Aby zadośćuczynić narzuconym wymogom, proponowane teksty odczytywano na zebraniach, które kończyły się na głośnej lekturze.

⁷⁴ *Księga protokółów ...* k. 31.

4. Prowadzenie wzorcowego gabinetu metodycznego;
5. Dostarczanie bibliotekom gotowych materiałów metodycznych i propagandowych⁷⁵.

Każdy z wyżej wymienionych obszarów składał się z całej gamy szczegółowych i konkretnych działań, prac i dokonań, zarówno w odniesieniu do grupy bibliotek czy bibliotekarzy, jak też pojedynczych osób i placówek.

Z chwilą powstania WBP, to ona przejęła doskonalenie pracy bibliotek terenowych. Pod swoją opieką miała całą sieć, tj. biblioteki powiatowe, miejskie i gminne oraz punkty biblioteczne. Teoretycznie odpowiadała za pracę 2000 - 2500 placówek. Było fizyczną niemożnością dotarcie do wszystkich placówek, nawet do samych bibliotek. Sytuacja w zakresie opieki nad bibliotekami miejskimi i gminnymi zaczęła się poprawiać w 1953 r., kiedy powołano we wszystkich bibliotekach powiatowych bibliotekarzy-instruktorów⁷⁶, na stanowiska jedno lub dwuosobowe. Ich rolą było przejęcie zadań pracowników WBP w zakresie opieki nad bibliotekami gminnymi i punktami bibliotecznymi.

Pierwszym szefem działu instrukcyjno-metodycznego była Eugenia Hobot, która kierowała nim w latach 1950-1953. Po jej odejściu z pracy przez 3 miesiące formalnie nie było następcy i pracę instruktorów koordynowała dyrektor Gawarecka. Zaproponowała na to stanowisko Janinę Grabowską, instruktorkę mającą tylko kilkumiesięczny staż w Bibliotece, ale za to doświadczenie w organizowaniu pracy kulturalno-oświatowej, wyniesione z „Czytelniaka”. Po uzyskaniu akceptacji CZB, od stycznia 1954 r. Grabowska pełniła funkcję kierownika działu, już do końca istnienia WBP.

A. Gabinet metodyczny

Specjalne miejsce w działalności instrukcyjno-metodycznej zajmował gabinet metodyczny. Jego związki genetyczne z gabinetami szkolnymi nie ulegają wątpliwości. Żbliżony był cel działania - miał wspomagać procesy dydaktyczne. Od szkolnych różniły go funkcje; miał stanowić modelową pracownię zawodową, być warsztatem codziennej pracy, a równocześnie gromadzić, opracowywać, udostępniać i upowszechniać najlepsze wzorce. W opracowaniu, dotyczącym działu instrukcyjno-metodycznego, pochodzącym z lat 1953/1954 pod pojęciem gabinet metodyczny znalazłem następujące wyjaśnienie: *a) warsztat pracy badawczej i szkoleniowej; b) gromadzenie materiałów poglądowych, dydaktycznych, propagandowych i badawczych; c) wzorcowy sprzęt i przyrządy; d) księgozbiór specjalny (doświadczalno-szkoleniowy, historyczno-dydaktyczny z zakresu wiedzy o książce); e) segregatory dla powiatu*⁷⁷.

⁷⁵ AWBP sygn. G 1 s.33; [M. Michońska] *Praca działu instrukcyjno-metodycznego Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Lublinie*. Rkps w dokumentacji Działu Instrukcyjno-Metodycznego WBP. Odpis w posiadaniu autora.

⁷⁶ *Księga protokółów ...* s. 21-23.

⁷⁷ AWBP sygn. G 2 s. 37.

Maria Michońska, jedna z pracowniczek WBP i autorka kilkustronicowego opracowania, dotyczącego działu insrukcyno-metodycznego, traktuje gabinet metodyczny i dział jako dwie komplementarne części pewnej całości. Autorka pisała: *gabinet metodyczny i dział [...] zostały zapoczątkowane w[...]. Obecnie w Gabinetcie i w Dziale [...] pracuje[...]*⁷⁸. M. Gawarecka używała pojęcia gabinet jako desygnat działu insrukcyno-metodycznego i - jako synonimu - używała tych nazw zamiennie. Natomiast w innych sytuacjach gabinet postrzegała jako część tego działu⁷⁹.

Prace nad zorganizowaniem gabinetu metodycznego rozpoczęły się we wrześniu 1951 r.⁸⁰ Jego zaczątkiem były wizualne pomoce metodyczne. *Były to przemyślane merytorycznie i pięknie wykonane plastycznie albumy i plansze, m.in. dotyczące historii i budowy książki, techniki bibliotecznej, a – jeśli się nie mylę – techniki pracy umysłowej. O ich wartości świadczył fakt, że były wypożyczane na wystawy do Warszawy. Interesował się nimi Instytut Książki i Czytelnictwa*⁸¹. To w związku z koniecznością ich wykonania została powołana, wcześniej wspomniana, Rada Artystyczna. W często cytowanej księdze protokołów konferencji wewnętrznych pojawiają się, od czasu do czasu, notatki dotyczące uzupełniania, powiększania, wzbogacania i oczywiście wykorzystania gabinetu metodycznego, np. w IV kwartale 1951 r. *zaopatrzył się w pomoce dydaktyczne, wysyłał materiały oglądowe[...] bibliotekom terenowym; 15 V 1952 r.: Prace gabinetu metodycznego posuwają się naprzód. [...] zasilany jest w dalszym ciągu pracami związanymi z upowszechnieniem czytelnictwa i pracą techniczną w bibliotekach. [...] przygotowuje programy praktyk. W dalszym ciągu przewiduje się zasilanie gabinetu w pomoce metodyczne*⁸². Najpełniej prace wykonane na rzecz gabinetu oraz jego wykorzystanie zostały przedstawione w sprawozdaniu Biblioteki za 1954 r. Pisze się tam o wzbogaceniu gabinetu o 38 tytułów pomocy metodycznych i insrukcyjnych (wysłanych w teren). *Poza tym specjalnie do gabinetu wykonano wzory gier literackich, album laureatów nagród państwowych, 7 plansz o zagadnieniach wiążących się z II Zjazdem PZPR, 3 autorskie, przykładowy wzór z dykty i płótna do gazetek ściennych dla każdego z powiatów, 2 plakaty propagujące poezję. Włączono księgozbiór do biblioteki gabinetu. [...] Włączono również materiały nadesłane[...] z innych bibliotek wojewódzkich oraz z NRD*⁸³.

⁷⁸ Michońska, jw. s.1.

⁷⁹ *Księga protokołów ...* s.17. Przy ogłaszaniu modyfikacji przydziału czynności, prezentując odpowiedzialnych za poszczególne działy, mówiła na spotkaniu pracowniczym w 1952 r.: *dział insrukcyno-metodyczny: Eugenia Hobotowa – kierownik Gabinetu Metodycznego*. S. Jarzębowska w recenzji artykułu potwierdziła, że w początkowym okresie jej pracy słowo „gabinet” i „dział” były używane zamiennie. W późniejszym okresie, po powołaniu WiMBP „gabinet” oznaczał warsztat pracy, księgozbiór, pomoce metodyczne itp.

⁸⁰ *Księga protokołów ...* s 2 v. W protokole z 21 IX 1951 r. nazwany jest gabinetem metodyczno-insrukcyjnym.

⁸¹ S. Jarzębowska w notatce do autora.

⁸² *Księga protokołów ...* s. 7 v, 12, 13 nn.

⁸³ AWBP sygn. G 2 s. 15.

B. Pomoc instrukcyjno-metodyczna w terenie

Osią, wokół której koncentrowała się działalność instrukcyjno-metodyczna, było doradztwo, w słownictwie zawodowym zwane instruktazem. Za taki uważano wyjazd pracownika biblioteki, instruktora bądź innego specjalisty, do placówki poza siedzibą własnej biblioteki i udzielanie tam porad, wskazówek, instrukcji dotyczących spraw i problemów bibliotekarskich bezpośrednio zainteresowanym. Pomoc instrukcyjno-metodyczną kierowano do bibliotek terenowych wszystkich stopni.

W WBP wyjazdy w teren dzielono na dwie grupy. Do pierwszej zaliczano te, które wcześniej były planowane, przemyślane i poprzedzone *konferencjami instruktorów z kierownikiem gabinetu metodycznego*, a po powrocie zrelacjonowane kolegom w formie spostrzeżeń i wniosków (*dzielią się doświadczeniami*). Stanowiły one około połowy wyjazdów. Do drugiej grupy, równej procentowo poprzedniej, zaliczono, tzw. „wypadki”, *mające na celu pobieżne zorientowanie się w pracy bibliotek*⁸⁴. Już z tego dychotomicznego podziału wynika, że wartość *wypadków* była mała, gorzej oceniana niż wyjazdy programowe. Do tej grupy kierownictwo Biblioteki i Samodzielny Referat Bibliotek zaliczał też wyjazdy lustracyjne. Jeden *normalny instruktaz wyjazdowy* trwał 4-5 dni, choć zdarzały się 7-dniowe⁸⁵. Wyjazdy terenowe dzielono jeszcze na *doraźne i dłuższe zespołowe*. Te drugie były organizowane wspólnie z SRB. Poprzedzała je staranna analiza statystyczna stanu bibliotek przewidywanych do odwiedzenia⁸⁶. Wyjazdy dzielono też na: a) doraźne i ciągłe; b) badawcze i instrukcyjne; c) specjalne i na zlecenie SRB⁸⁷. Niezależnie od rodzaju wyjazdu, instruktor udający się w teren był wyposażony w *pewne wzory, które objaśnia bibliotekarzom, a czasem sam na miejscu wykonuje pewne prace*⁸⁸.

Praca terenowa została podjęta wkrótce po powołaniu WBP, od połowy 1950 r.⁸⁹ W pierwszym roku istnienia WBP bibliotekarze (instruktorzy? referendarze?) pełnili funkcje pomocnicze w pracach terenowych Samodzielnego Referatu Bibliotek. Wajszczukowa oceniała, że byli jej bardzo przydatni w prowadzeniu działalności bibliotekarskiej.

Sytuacja uległa zmianie na korzyść dopiero od września 1951 r., tj. od momentu objęcia stanowiska dyrektora przez Marię Gawarecką. Praca z bibliotekami i w bibliotekach zaczęła być bardziej widoczna, realizowano częstsze wyjazdy, i co znamienne, do wszystkich powiatów⁹⁰. Wskaźnikiem zainteresowania z autopsji problematyką bibliotek samorządowych jest liczba dni poświęcona na wyjazdy w teren. W całym 1951 r. było ich zaledwie 87, z tym, że znacząca ich część została zrealizowana w listopadzie i grudniu⁹¹. W trzech następnych latach liczba wyjazdów przedstawiała się następująco: 1952 r. –

⁸⁴ Michońska, jw. s. 5.

⁸⁵ Tamże s. 5; *Księga protokółów ...* s. 6.

⁸⁶ AWBP sygn. G 1 s. 122.

⁸⁷ AWBP sygn. G 2 s. 37.

⁸⁸ Michońska, jw. s. 5.

⁸⁹ APL PWRN WK sygn. 310 s.3.

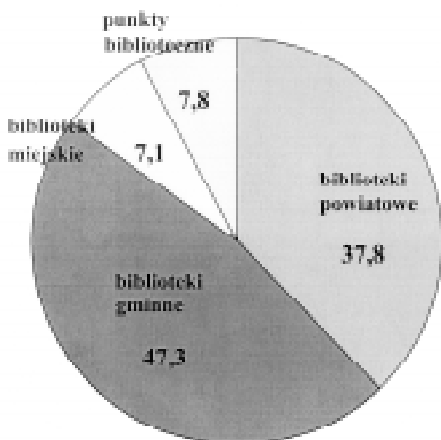
⁹⁰ Michońska, jw. s. 1.

⁹¹ AWBP sygn. G 2 s. 33; *Księga protokółów ..* s. 4 v, 6.

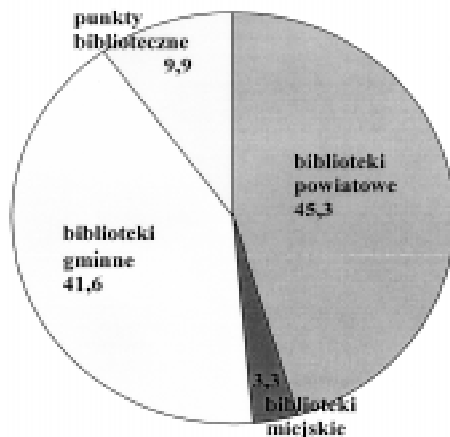
374, 1953 r. – 351 (dane za 3 kwartały), 1954 r. – 377⁹². Postęp był oczywisty, jeśli uwzględnimy stan ilościowy. Niezadowolenie przełożonych budziła natomiast wartość merytoryczna wyjazdów. W „Analizie czytelnictwa i pracy bibliotek woj[ewództwa] lubelskiego”, opracowanej w 1953 r., oceniano, że: *Wyjazdy instruktorów WBP do 1953 r. miały charakter kontrolny, zamiast niezbędnych instrukcyjnych[...]*⁹³. Jakie kroki poczyniono w celu poprawy sytuacji, nie wiadomo, potwierdzenia dokumentalnego bowiem nie znaleziono. W sprawozdaniu WBP za 1954 r. zapisano: *W związku z bardzo dużymi potrzebami terenu, szeregiem akcji specjalnych i konkursem czytelników wiejskich – należało bardzo silnie wzmocnić instruktaz. Z dalszego ciągu tekstu nie wynika wprost ocena, że istotnie go wzmocniono. Pośrednimi argumentami były dwie informacje: o liczbie dni wyjazdów przeznaczonych na instruktaz (170) i fakt udziału w wyjazdach wszystkich pracowników merytorycznych Biblioteki. Jedynym mankamentem, jaki zauważono, była zbyt słaba (...) opieka nad bibliotekami miejskimi, dotyczyła przeważnie tylko sporadycznej pomocy przy wieczorach literackich*⁹⁴.

Interesującym zagadnieniem jest kierunek wyjazdów, a ściślej ich związek ze strukturą sieci bibliotecznej. Ilustracją tego niech będą poniższe diagramy. Według danych odnoszących się do 1952 r. wskaźnik wyjazdów do bibliotek powiatowych wynosił 37, 8.

Rodzaje wizytowanych bibliotek w 1952 r.⁹⁵



Rodzaje wizytowanych bibliotek w 1954 r.⁹⁶



⁹² AWBP sygn. G 2 k. 16, 33.

⁹³ AWBP sygn. G 3 k. 122. Na problem zwiększenia pomocy instrukcyjno-metodycznej bibliotekom terenowym przez instruktorów WBP zwracał uwagę już w 1952 r. Centralny Zarząd Bibliotek w piśmie do Wydziału Kultury PWRN z 15 IX (AWBP sygn. G 1 k. 85). Opierając się na wynikach kontroli NIK, CZB zalecał *utrzymywać stały kontakt z terenem poprzez zwiększenie wyjazdów służbowych, w czasie których szczególną uwagę należy zwrócić na konkretną pomoc instrukcyjną i metodyczną*. Odpis pisma (jako poufnego) otrzymała WBP *do wiadomości i przestrzegania*.

⁹⁴ AWBP sygn. G 2 15-16.

⁹⁵ AWBP sygn. G 2 s. 33.

⁹⁶ AWBP sygn. G 2 s. 16.

Z powyższego zestawienia wyraźnie widać przesunięcie środka ciężkości w zakresie opieki nad bibliotekami terenowymi z placówek wiejskich (gminnych/gromadzkich) na rzecz bibliotek powiatowych. Fakt ten nie dziwi, zważywszy, że główny ciężar opieki nad pierwszymi zaczęły przejmować biblioteki powiatowe. Im też w 1954 r. słusznie poświęcono więcej uwagi. Tak też oceniono tę sprawę w sprawozdaniu WBP za 1954 r., pisząc: *Było to podyktowane koniecznością ustawienia pracy instrukcyjno-metodycznej w powiatach*⁹⁷.

Dla określenia priorytetów w pracach terenowych pomocna byłaby szczegółowa struktura celów wyjazdów czy też czasu przeznaczanego na określone problemy i zagadnienia. Dane na ten temat są szczątkowe. W cytowanym już sprawozdaniu z 1954 r. można przeczytać, że na instruktaz poświęcono 45,1 % wyjazdów, obsłużenie narad, zebrań i konferencji – 20,4 %, kampanię przedwyborczą - 13,3 %, badanie poczytności książek – 4,3 %. Na prace zlecone przez SRB przypadło 9% dni wyjazdowych⁹⁸. Fragmentarycznie o tematyce wyjazdów można dowiedzieć się z lektury „Księgi protokółów konferencji wewnętrznych”, gdzie napotyka się zapisy odwołujące się do pobytu w bibliotekach terenowych, np. lustracji punktów bibliotecznych w spółdzielniach produkcyjnych, spraw związanych z upowszechnieniem czytelnictwa w Dniach Oświaty, Książki i Prasy oraz 1 Maja, konkursu na najlepszą bibliotekę, współorganizacji wieczoru literackiego, organizacji aktywu bibliotecznego w gminnej bibliotece, selekcji księgozbioru⁹⁹.

Reasumując, pomoc instrukcyjno-metodyczna w terenie obejmowała wszystkie sprawy zawodowe, z którymi nie radzili sobie miejscowi bibliotekarze. Były to zarówno zagadnienia techniki bibliotecznego, czytelnictwa, pracy z książką, organizacji pracy, jak również planowania i sprawozdawczości. Często wyjazdy do bibliotek były spowodowane koniecznością organizacji, np. punktów bibliotecznych, imprez czytelniczych, opracowania pomocy metodycznych, oceny przebiegu konkursu czy też organizacji środowiskowej współpracy. Gdyby pokusić się o pełny katalog czynności związanych z pracą w terenie, to spis liczyłby zapewne kilkadziesiąt pozycji. Bywały przypadki, że inspiracja wyjazdu wychodziła od placówki terenowej, ale były to sytuacje nadzwyczajne. Najczęściej, a właściwie jako zasada, wyjazdy w teren wynikały z przyjętego planu pracy lub zlecenia władzy, własnej lub nadrzędnej, tj. SRB.

C. Praca instrukcyjna na miejscu

Stanowiła kontynuację prac prowadzonych w terenie. W sprawozdaniu z 1954 r. zapisano: *W każdy poniedziałek zespół WBP służył pomocą fachową przyjeżdżającym bibliotekarzom z terenu oraz organizacjom i instytucjom z Lublina. Porady dotyczyły organizacji szkolenia, organizacji i propagandy czytelnictwa, techniki bibliotecznego itp.*¹⁰⁰

⁹⁷ Tamże.

⁹⁸ Tamże.

⁹⁹ *Księga protokółów ...* s. 12, 15 nn.

¹⁰⁰ AWBP sygn. G 2 k. 15.

Skala oddziaływania instruktazu na miejscu była niższa niż terenowego, co wynikało z faktu, że obejmował w zasadzie tylko bibliotekarzy z bibliotek powiatowych i bibliotek miejskich, którzy mogli sobie pozwolić na przyjazd do Lublina, bez konieczności zamykania własnej placówki. Druga strona, nie mniej ważna dla bibliotek terenowych, to aspekt ekonomiczny; „Lublin” kosztował¹⁰¹. Z tego punktu widzenia lepiej było poczekać na przyjazd instruktora. Sprawy pilne, wymagające natychmiastowego rozstrzygnięcia, załatwiano telefonicznie¹⁰². Wartość instruktazu na miejscu na określony temat mogła być wyższa niż terenowego, bo udzielający porady mógł wykorzystać zasoby całego gabinetu metodycznego lub odwołać się do pomocy kolegi-specjalisty. Liczba udzielonych porad na miejscu jest trudna do precyzyjnego ustalenia, zwłaszcza, że *szereg udzielono bez dokumentacji*. W IV kwartale 1953 r. było ich zaledwie 10, a w 1954 r. zostało *uwidocznionych w ewidencji 161*¹⁰³.

D. Pomoce metodyczne i propagandowe

Dla podkreślenia ich miejsca w służbie instrukcyjno-metodycznej, zamiennie nazywano je materiałami instrukcyjnymi lub instrukcyjno-metodycznymi. Używano też nazwy materiały propagandowe i dydaktyczne. Przyjęta terminologia wskazuje na ich instrumentalny charakter. Miały służyć bibliotekarzom jako wskazówki bądź pomoce do samodzielnego wykorzystania, po adaptacji do miejscowych warunków, jeśli to był, np. konspekt imprezy bibliotecznej. Wyróżniano cztery rodzaje pomocy, a kryterium podziału stanowiły wyodrębnione pola działalności bibliotekarskiej: technika biblioteczna, organizacja bibliotek, praca z czytelnikiem i specjalne akcje¹⁰⁴. Przygotowanie pomocy zajmowało wyjątkowo dużo czasu, na co wskazują „Księgi protokółów”. W przypadku niewykonania planów pracy, tłumaczono się ilością czasu przeznaczoną na ich opracowywanie¹⁰⁵. Materiały wysyłane w teren dzielono też ze względu na formę przekazu. Wśród nich były: montaże informacyjne i literackie; zestawienia bibliograficzne; hasła i myśli; wybrane wzory plastyczne propagandowe (plakaty, składanki, wzory konkursów, wzory wystaw, symbole); instrukcje; gazetki ścienne; biuletyny; teksty zobowiązań udziału w konkursach. Z dzisiejszego punktu widzenia ciekawe będą tytuły niektórych pomocy, np. *Wieś wczoraj i dziś; W przededniu siewów wiosennych; Kobieta w walce i pracy; Wybory przed nami; Czy znasz literaturę o spółdzielczości produkcyjnej?* Ich konotacja propagandowa jest jednoznaczna. Wiele z propozycji dostarczonych w teren dotyczyło organizacji planów czytania, wieczorów głośnego czytania, literackich, dyskusyjnych, rozrywkowych form pracy z książką, projektów wystaw. Z reguły tytuł (jeden materiał metodyczny) był powielany w 300 egzemplarzach, po 1–2 dla placówki bibliotecznej.

¹⁰¹ AAN MKiS CZB sygn. 67. Sprawozdanie [WBP w Lublinie] z wykonania planu w III kwartale 1953 r.

¹⁰² Problem znany mi z autopsji, z końca lat 50. Z relacji kolegów zatrudnionych wcześniej, problem ten kształtował się podobnie.

¹⁰³ AAN MKiS CZB sygn. 67. Sprawozdanie ...; AWBP sygn. G 2 k. 15.

¹⁰⁴ AWBP sygn. G 2 k. 37.

¹⁰⁵ *Księga protokółów* ... s. 25 v nn.

Zdarzały się pojedyncze przypadki, że „pomoc” powielano lub drukowano w 4000 egzemplarzach, np. hasła związane z kampanią wyborczą (brak tytułu) czy *Dniami Leninowskimi*¹⁰⁶. Z literatury pięknej popularyzowano takie utwory, jak: Sylwestra Banasia *Białe dymy*, Albina Bobruka *Matka i syn*, Igora Nerwerlego *Pamiętka z Celulozy*, Juliana Strykowskiego *Bieg do Fragała*, Henryka Smolaka *Nad Bugiem*, Aleksandra Fadiejewa *Młoda Gwardia*, Haliny Nikołajewej *Zniwa*, Michała Szołochowa *Zorany ugór*. W 1954 r. przygotowano 38 tytułów pomocy i wysłano je w teren w ilości ponad 33 tys. egzemplarzy¹⁰⁷. Uzupełnieniem własnej produkcji materiałów propagandowych były m. in. plakaty, afisze, ulotki otrzymywane od innych instytucji czy organizacji. I tak, w październiku i listopadzie 1952 r. wysłano w teren 850 plakatów otrzymanych z „Domu Książki” oraz 50 katalogów *Książki radzieckie* i 500 ulotek o konkursie ZMP „Książka Twój przyjaciel”¹⁰⁸.

E. Prace analityczne i badawcze

Jednym z ważkich zadań działu instrukcyjno-metodycznego było *badanie stanu i potrzeb bibliotek, czytelnictwa i terenu [województwa], zbieranie doświadczeń z bibl[iotek] radzieckich i krajów demokracji ludowych, analiza i opracowywanie metod pracy z książką i czytelnikiem* oraz *wypracowywanie wniosków i konkretnych projektów*¹⁰⁹. Tak sformułowana powinność pochodzi z przełomu lat 1953/1954, z opracowania dotyczącego zadań i organizacji działu instrukcyjno-metodycznego WBP w Lublinie, a więc z okresu, kiedy wspomniana działalność była już od pewnego czasu prowadzona. Za jej początek należy uznać powołanie *działu statystyki gabinetu metodycznego*, utworzonego 10 X 1952 r. Zakładano, że podstawę źródłową dla planowanych opracowań będą stanowiły sprawozdania z bibliotek, wyjazdów i narad czytelniczych. Ponadto przewidywano badanie poczytności książek.

Dokumenty źródłowe potwierdzają, że pierwsze analityczne opracowania powstały dopiero na początku 1953 r. Ich inicjatorem i inspiratorem był Centralny Zarząd Bibliotek, który zlecił przygotowanie *analizy z przebiegu akcji czytelnictwa na terenie Województwa w roku 1952*¹¹⁰. Progi metodyczne i metodologiczne postawiono wysokie. Żądano, aby przygotowane opracowanie zawierało *poważną, krytyczną i samokrytyczną ocenę sytuacji w zakresie czytelnictwa, wskazując na istotne braki i osiągnięcia. Należy podać trudności natury metodycznej [...]. Przy omawianiu form pracy z czytelnikiem należy poddać je rzetelnej krytyce, wysuwając stopień ich skuteczności w oddziaływaniu na czytelnika indywidualnego oraz przy pracy masowej*. Proszono o wypowiedź na temat form pozyskiwania czytelników, pracy

¹⁰⁶ AWBP sygn. G 2 k. 31–33.

¹⁰⁷ AWBP sygn. G 2 k. 15.

¹⁰⁸ AWBP sygn. G 2 k. 32.

¹⁰⁹ AWBP sygn. G 2 k. 37.

¹¹⁰ AWBP sygn. G 1 k. 28.

z czytelnikiem i aktywu czytelniczego. Efektem była 34-stronicowa „Analiza czytelnictwa i pracy bibliotek woj. lubelskiego”, w której zawarto ocenę stanu i działalności całej sieci bibliotecznej. Dużo miejsca poświęcono sprawom kadry bibliotekarskiej, jej kwalifikacjom i kompetencjom zawodowym. Ocenie poddano też opiekę nad bibliotekami ze strony rad narodowych i organów PZPR. Jednak pierwszym chronologicznie opracowaniem była 3-stronicowa informacja „Biblioteki i czytelnictwo na terenie Lubelszczyzny 1952/1953 rok[u]”. Dokument nie ma adresata, najprawdopodobniej był przygotowany dla SRB. Jest ważny ze względu na dane statystyczne dotyczące stanu czytelnictwa. Informuje też o najbardziej poczytnych książkach oraz wskazuje działania niezbędne do wzmożenia czytelnictwa¹¹¹. Z tego samego powodu interesujące jest 5-stronicowe opracowanie „Czytelnictwo w województwie lubelskim ze szczególnym uwzględnieniem wsi i poczytności lit[eratury] rolniczej”¹¹².

W III kwartale 1953 r. zbierano dane do ogólnopolskiego opracowania dotyczącego księgozbioru, obrotu książki i czytelnictwa. Z terenu województwa penetracji badawczej poddano 5 bibliotek: 3 gminne (Zakanale w pow. bialskim, Łopiennik w pow. krasnostawskim i Gręzówka w pow. łukowskim) i 2 miejskie (Tomaszów i Zamość)¹¹³.

Najbardziej intensywną działalność sondażową i badawczą WBP prowadziła w 1954 r. W lipcu rozpoczęto analizowanie czytelnictwa na podstawie *wypowiedzi i ankiet z IV Etapu Konkursu Czytelników Wiejskich*. Eksploracja materiału badawczego miała przyczynić się do ustalenia listy najbardziej poczytnych książek *tak z literatury pięknej, jak i naukowej*¹¹⁴. Inni pracownicy w tym samym czasie zagłębiali się w działalność bibliotek w Białej Podlaskiej, Krasnymstawie, Kraśniku, Lublinie (powiat), Włodawie i Zamościu. Drugim problemem badawczym, zaplanowanym jako długofalowe działanie, była analiza poczytności literatury rolniczej¹¹⁵. Nie odnaleziono wyników, choć w sprawozdaniu znalazł się zapis o ich zakończeniu. Przy ocenie tego odcinka działalności WBP należy wspomnieć o pracach autorskich Marii Gawareckiej. Jeszcze w 1952 r. opracowała projekt organizacji działów instrukcyjno-metodycznych w bibliotekach powiatowych, a w 1953 r., na prośbę Instytutu Książki i Czytelnictwa BN, projekt organizacji i funkcji powiatowej biblioteki publicznej¹¹⁶.

F. Akcje specjalne

Władze polityczne usiłowały nadać bibliotekom status placówek „frontu ideologicznego”. Jeśli chodzi o WBP, działa się to niemal od początku jej faktycznej działalności. Już 25 IX 1951 r. odbyła się *narada produkcyjna* dla kierowników bibliotek powiatowych i kierowników bibliotek miejskich.

¹¹¹ AWBP sygn. G 1 k. 75-77.

¹¹² AWBP sygn. G 1 k. 56-60.

¹¹³ AAN MKiS CZB sygn. 67 k. 3.

¹¹⁴ AWBP sygn. G 2 k. 16.

¹¹⁵ *Księga protokółów ...* s. 40-43 v.

¹¹⁶ AWBP sygn. G 3 k. 94-97, 130 -167.

¹¹⁷ AWBP sygn. 00/11 k. 2.

Jako pierwszy punkt programu zgłoszono sprawę *włączenia bibliotek w realizację Planu 6-letniego i aktualne zagadnienia gospodarcze*¹¹⁷. Oficjalnym spektakularnym rozpoczęciem kampanii indoktrynacyjnej była pierwsza Wojewódzka Narada Bibliotekarzy, którą władze oświatowe i kulturalne przy pomocy WBP zorganizowały 15 IX 1952 r. W spotkaniu wzięło udział kilkadziesiąt osób reprezentujących biblioteki powiatowe, miejskie, gminne i punkty biblioteczne¹¹⁸. Konsekwencją wprowadzania w życie przyjętego założenia politycznego było zlecenie placówkom bibliotecznym prac, których konotacje ideologiczne i propagandowe nie ulegały wątpliwości. Tę tezę potwierdzają już same okazje, np. kampania przedwyborcza 1952 r. czy obchody Dzieśięciolecia PKWN. Były też działania, których cel i sens polityczno-propagandowy był przesłonięty frazeologią troski o masowy i pogłębiony rozwój czytelnictwa. Egzemplifikacją takiej akcji był IV Etap Konkursu Czytelników Wiejskich¹¹⁹. Dla zatarcia propagandowego charakteru działania wymagano, aby każda z prowadzonych przez WBP (i inne placówki biblioteczne) akcji otrzymała biblioteczną oprawę. Wskazuje na to, chociażby fragment sprawozdania dotyczący akcji specjalnych w 1954 r. [...] *były [te akcje] ściśle powiązane z normalną pracą bibliotecarską, z tym, że za pomocą propagandy wizualnej oraz nasilenia pewnych form pracy z czytelnikiem [...] w oparciu o wybraną literaturę popularyzowano zagadnienia wiążące się z akcjami*¹²⁰. Na potwierdzenie realizacji zadania, związanego z wyborami i 10-leciem PRL, wyliczono ilość materiałów przesłanych w teren. Dla WBP dużym organizacyjnym wysiłkiem było zakończenie ogólnopolskiego konkursu czytelniczego, które zaplanowano jako imprezę masową. Zakończenie w Lublinie miało formę Zlotu Czytelniczego, w którym wzięło udział ponad 500 osób¹²¹.

W miarę upływu lat indoktrynacja stawała się codziennością. W wytycznych do pracy na 1955 r. przewidywano dla pracowników WBP następujące zadania: a) *popularyzacja uchwał II Zjazdu PZPR w zakresie podnoszenia poziomu gospodarki rolnej i propagowania gospodarki zespołowej poprzez czytelnictwo[...]*; b) *realizowanie programu Frontu Narodowego poprzez upowszechnianie materiałów propagandowych i dobór lektury obrazującej wspólne osiągnięcia robotników i chłopów w walce o lepszą pokojową socjalistyczną przyszłość naszej ojczyzny.*; c) *pogłębianie świadomości politycznej wsi poprzez propagowanie literatury [...] i [...] prasy*; d)

¹¹⁷ AWBP sygn. 00/11 k. 2.

¹¹⁸ AWBP sygn. 00/11 k. 8.

¹¹⁹ *Odpowiedzialne zadania bibliotekarzy polskich po IX Plenum KC PZPR*. „Bibliotekarz” R. 21 (1954) nr 1 s. 4; W. Jagusztyn. *Książka i czytelnictwo na wsi*. „Bibliotekarz” R. 21 (1954) nr 3 s. 69-74; F. Bursowa. *Z doświadczeń konkursu czytelników wiejskich*. „Bibliotekarz” R. 21 (1954) nr 2 s. 33-35.

¹²⁰ AWBP sygn. G 2 k. 17.

¹²¹ Tamże s. 17 -18.

*pomoc w tworzeniu naukowego światopoglądu czytelników poprzez pogłębianie czytelnictwa książek i czasopism [...]*¹²².

Niektóre z akcji specjalnych miały charakter poufny lub tajny. Tak było z selekcją zbiorów bibliotek, którą zlecono WBP (i pozostałym bibliotekom) w latach 1953–1954¹²³. Eufemistycznie określano akcję jako *oczyszczanie księgozbioru z książek bezwartościowych i szkodliwych politycznie*. Zalecano dwa sposoby postępowania, uzależniając je od grupy zakwalifikowania. Książki, tzw. bezwartościowe miały czasowo pozostać na półkach i oczekiwać na decyzję Ministerstwa, natomiast książki *wyraźnie szkodliwe ideologicznie (antyradzieckie, antykomunistyczne, rasistowskie) należy usunąć natychmiast*¹²⁴. Przeprowadzenie tego przedsięwzięcia poruczono kierownikom bibliotek¹²⁵. Natomiast do WBP należało nadzorowanie akcji i komunikacja w tej sprawie z władzami administracyjnymi. W istniejących materiałach archiwalnych nie zachowały się dokumenty dotyczące przebiegu manipulacji. Nie omawiano tego problemu na wewnętrznych konferencjach w WBP.

Dokształcanie i doskonalenie zawodowe

Ten obszar działalności bibliotecznej wyraźnie jest odmienny od działalności instrukcyjno-metodycznej. Kryterium różnicujące stanowi stopień zorganizowania odbiorców, form i metod przekazywania komunikatów oraz cykliczność lub ciągłość oddziaływania. Na określenie prowadzonych zajęć doskonalących i dokształcających używano nazw: *konferencja, odprawa, narada, narada robocza, narada szkoleniowa, szkolenie, seminarium szkoleniowe*.

Celem, jaki przyświecał organizatorom doskonalenia zawodowego i ogólnego, było polepszenie stanu organizacyjnego bibliotek i podniesienie kompetencji zawodowych bibliotekarzy¹²⁶. Zwracano także uwagę na znajomość przez bibliotekarzy literatury, zwłaszcza polskiej. Władze polityczne i administracyjne stawiały przed kierownictwami bibliotek jeszcze jedno zadanie, a mianowicie indoktrynację bibliotekarzy, a poprzez nich ich czytelników¹²⁷. Działanie to było częścią ogólnokrajowej kampanii, starannie przygotowanej i przemyślanej, zmierzającej do zniewolenia społeczeństwa. Znajac realia tamtych czasów, opresji poddali się wszyscy.

Na tym tle należy rozpatrywać rolę i działalność WBP. Ona również, *nolens volens*, znalazła się w sytuacji przymusowej, prowadząc szkolenia zawodowe zmuszona była uwzględniać w nich tematy polityczno-ideologiczne. Należy jednak dodać, że sprawy ideologizacji nie były dla pracowników

¹²² *Księga protokołów ...* s. 51.

¹²³ AAN MKiS. Tajna paczka 2, cz. 1k. 39, 41, 47-50. Akcję *oczyszczania księgozbiorów* rozpoczęto w lutym 1952 r., jak tego dowodzi pismo MKiS skierowane do PWRN. Po trzy egzemplarze wytycznych w tej sprawie otrzymały WBP.

¹²⁴ AWBP sygn. G 1 k. 70.

¹²⁵ AAN MKiS. Tajna paczka 2, cz. 1k. 52.

¹²⁶ Por. H. Kraszewski. *Kwartalne seminarium szkoleniowe bibliotekarzy woj. warszawskiego*. „Bibliotekarz” R. 21 (1954) nr 2 s. 58-59.

¹²⁷ Z. Kempka. *Rola biblioteki w planie 6-letnim*. „Bibliotekarz” R. 17 (1950) s. 35-36.

Biblioteki pierwszoplanowymi, a już z pewnością nie przesłaniały podstawowych celów, jakie zakładano sobie przy organizacji doskonalenia i dokształcania.

Pierwotnie sprawami szkolenia bibliotekarzy zajmował się SRB. WBP przejęła na siebie ten obowiązek dopiero w styczniu 1952 r., a więc po półtorarocznym okresie pracy¹²⁸.

W działalności kształcąco-doskonalącej występowały dwie formy działania. Pierwszą stanowiły szkolenia wojewódzkie (tak będą nazywał tę formę doskonalenia; jest najczęściej używana w dokumentach), organizowane dla kadry kierowniczej i instruktorskiej bibliotek powiatowych. Rocznie planowano ich cztery. Czy się to udawało, nie wiadomo. Dokumenty nie pozwalają na jednoznaczną odpowiedź. Na marzec 1952 r. była planowana *odprawa* z kierownikami bibliotek powiatowych w sprawie czytelnictwa oraz zapowiadano (bez określenia daty) *konferencję* kierownika działu instrukcyjno-metodycznego z *wyróżniającymi się kierownikami bibliotek powiatowych i gminnych w sprawie organizowania gabinetu instrukcyjno-metodycznego*¹²⁹. Informacje z 1953 r. potwierdzają przeprowadzenie co najmniej dwóch szkoleń, w czerwcu i wrześniu. Pierwsze z nich było poświęcone działalności bibliotek gminnych i miało *charakter wybitnie praktyczny*, jednak nie wyjaśniono, co kryło się pod tym określeniem. Zapowiedziane drugie spotkanie, nazwane konferencją, miało objąć poza pracownikami bibliotek powiatowych także *wybitniejszych* kierowników bibliotek gminnych i punktów bibliotecznych. Celem planowanej narady była wymiana doświadczeń i podzielenie się *swymi osiągnięciami i metodami pracy*¹³⁰. Rzeczywiście, w dniach 14 i 15 września odbyło się to spotkanie, określone jako narada robocza. Wzięli w niej udział kierownicy i instruktorzy bibliotek powiatowych, kierownicy kilku bibliotek gminnych i 2 kierowników punktów bibliotecznych. Tematem była praca punktów bibliotecznych, ze szczególnym uwzględnieniem aktywu bibliotecznego¹³¹. Na koniec IV kwartału planowano organizację *konferencji grudniowej*, której program miał być przedstawiony bezpośrednio przed spotkaniem¹³².

W 1954 r. WBP wykonała plan w doskonaleniu zawodowym, bo zorganizowano 4 szkolenia. Ich przesłanie to *aktualne zagadnienia dotyczące pracy bibliotek z podbudową praktyczną*. Uszczegółowiając ten zapis, wymienimy główne zagadnienia: w lutym – *udział w pracy zespołu czytelniczego z odczytem prelegenta T[owarzystwa] W[iedzy] P[owszechnej]*, w maju - w trakcie wycieczki do Warszawy zapoznano się *bezpośrednio [w placówkach] z metodami pracy w bibliotekach i czytelniach dla dzieci*, w czerwcu – *przeanalizowano pracę zespołu nad montażem „Od PKWN-u do dni dzisiejszych” pod kierunkiem ob. Grosman z Teatru im. Osterwy*, w październiku – *przepracowano formy pracy związane z propagandą przedwyborczą*. Na szkoleniach przerabiano także *wybrane zagadnienia z techniki bibliotecznego*

¹²⁸ *Księga protokółów ...* s. 9.

¹²⁹ Jw. s.11-11 v.

¹³⁰ Jw. s.30 v.

¹³¹ Jw. s.32; AAN MKiS CZB sygn. 67. Sprawozdanie....

¹³² AAN MKiS CZB sygn. 66. Plan pracy ...

oraz na tle sytuacji ogólnej nakreślono kierunek pracy oświatowej na najbliższy okres¹³³.

W przygotowanie i realizację szkoleń był zaangażowany cały zespół pracowników Biblioteki, przede wszystkim instruktorzy.

Skąpy materiał źródłowy nie pozwala na pełną ocenę prowadzonych szkoleń. Były zapewne, zwłaszcza przez pierwsze dwa lata, duże kłopoty z ich merytorycznym i organizacyjnym przygotowaniem, zważywszy na fakt dużej fluktuacji kadry bibliotecznej w WBP i zyskiwanie dopiero doświadczenia. Tym niemniej, szkolenia były przyjmowane dobrze, o czym świadczy frekwencja, wyrażająca się wskaźnikiem 90-100¹³⁴.

WBP uczestniczyła również w organizacji szkoleń powiatowych, nazywanych naradami roboczymi. Pracownicy Biblioteki byli zobowiązani przez SRB do uczestnictwa w każdym takim spotkaniu¹³⁵. Mieli bezpośrednio na miejscu, w mieście powiatowym, obserwować organizację i przebieg szkolenia, a jeśli było trzeba, to stawali się także prelegentami jednego-dwóch punktów programu. Udział instruktorów był jeszcze szerszy, bo zanim doszło do praktycznej realizacji dokształcania, to w Lublinie dokonywano recenzji przygotowanych planów i dopiero po ewentualnej korekcie przesyłano do zatwierdzenia Samodzielnemu Referatowi Bibliotek¹³⁶.

W fakultatywnej formie zalecano instruktorom WBP także uczestnictwo na *naradach z kierownikami punktów bibliotecznych każdej z gmin swego powiatu*¹³⁷.

Inną formą doskonalenia zawodowego bibliotekarzy były praktyki. Jednak brak zapisów dotyczących ich prowadzenia. W dokumencie, pochodzącym z przełomu 1953/1954 r., wskazuje się na rozpracowywanie tego zagadnienia. Praktyka miała być przeznaczona dla instruktorów powiatowych. Zakładano, że na 4 praktykach, po 3-4 osoby w grupie, przeszkoli się wszystkich. Czas ich realizacji planowano na tydzień¹³⁸. W III kwartale 1953 r. praktyki nie zostały przeprowadzone *ze względu na nieprzygotowanie konkretnego programu i brak zapotrzebowań z terenu w związku ze zmianami personalnymi*¹³⁹ i przeszły do realizacji na kolejny kwartał¹⁴⁰. Czy je przeprowadzono, nie wiadomo. Nie ma też informacji, jak ten problem rozwiązano w 1954 r., poza wzmianką, że *organizowano praktyki*¹⁴¹.

Instruktorzy animatorami kultury

Pracownicy WBP nie tylko doradzali innym, ale także sami podejmowali realizację niektórych zadań kulturalno-oświatowych. Organizowano je, rzadko we własnym lokalu, najczęściej poza siedzibą WBP. Niewiele o nich wiado-

¹³³ AWBP sygn. G 1 k. 13; G 2 k. 14.

¹³⁴ AWBP sygn. G 1 k. 13.

¹³⁵ AWBP sygn. G 2 s. 39; G 1 k. 85.

¹³⁶ AWBP sygn. G 2 s. 39.

¹³⁷ AWBP sygn. G 2 s. 39.

¹³⁸ AWBP sygn. G 2 s. 38.

¹³⁹ AAN MKiS CZB sygn. 67. Sprawozdanie ...

¹⁴⁰ AAN MKiS CZB sygn. 66. Plan pracy ...

¹⁴¹ AWBP sygn. G 2 s. 12.

mo, poza tytułem i formą imprezy. Pierwsza odbyła się w listopadzie 1951 r. Dla studentów zorganizowano lekcję biblioteczną, poświęconą bibliotekom publicznym oraz formom pracy z książką i czasopiśmem¹⁴².

Przyjęcie nowej konstytucji i wybory do Sejmu w 1952 r. stworzyły okazję do kolejnych publicznych wystąpień. Pracownicy WBP przeprowadzili dwa wieczory literackie związane z konstytucją i jeden wieczór „Przed nami wybory”, najprawdopodobniej w Lublinie. W tym samym roku wspólnie z biblioteką wojskową zrealizowano dwa wieczory poświęcone „wsi dawniejszej i dzisiejszej”¹⁴³.

Z 1953 r. pochodzą informacje o organizowaniu w terenie *eksperymentalnie* [...] przykładowych wieczorów i pokazów form pracy z książką. Imiennie wymieniono wieczory w Zamościu na temat problemów wsi oraz w Łęcznej, Fajstławicach i jednostce wojskowej w Lublinie na temat akcji przedwyborczej¹⁴⁴. Z innego dokumentu wynika, że instruktorka Krystyna Kleniewska-Kowaliszyn w Bibliotece Miejskiej zorganizowała wieczór głośnego czytania i przy okazji zwerbowała kilkanaście osób, dając początek aktywowi czytelniczemu. Wspólnie z drugą instruktorką, Danutą Brodzką, uczestniczyła w przeprowadzeniu wieczoru literackiego w świetlicy robotniczej w Lublinie. Ta ostatnia zasłużyła się jeszcze zorganizowaniem aktywu czytelniczego w Adamowie, w pow. łukowskim¹⁴⁵. Bardziej zaawansowane były prace w następnym roku. W związku z Centralną Wystawą Rolniczą w Lublinie, jeden z instruktorów obsługiwał działającą tam wzorową świetlicę¹⁴⁶. Na zebraniach szkoleniowych Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” [w Lublinie?] prowadzono dyskusje nad książkami, organizowano także wystawy poza Biblioteką. Najczęściej przygotowywano *wystawki metodyczne* na konferencje szkoleniowe Związku Nauczycielstwa Polskiego. Drugim miejscem eksponowania wystaw był budynek PWRN (obecnie Urzędu Wojewódzkiego) przy ul. 22 Lipca (obecnie Spokojnej), gdzie urządzano *wystawy problemowe*, poświęcone sprawom omawianym na sesjach WRN¹⁴⁷.

Przedstawione wyżej dokonania pracowników Biblioteki, jak się wydaje, nie są kompletne¹⁴⁸. Świadczą one wyraźnie o aktywności zespołu bibliotekarskiego WBP, który, agitowany przez władze, podejmował narzucane mu inicjatywy i wykonywał je, jak najlepiej potrafił. Chroniąc się przed politycznymi tematami, starał się realizować zająęcia związane z książką i literaturą.

¹⁴² *Księga protokółów...* s.6.

¹⁴³ APL PWRN WK sygn. 351 k. 27.

¹⁴⁴ AWBP sygn. G 2 s. 35; *Księga protokółów ...* s. 22-22 v.

¹⁴⁵ *Księga protokółów ...* s. 22.

¹⁴⁶ AWBP sygn. G 2 s. 12.

¹⁴⁷ AWBP sygn. G 2 s. 18.

¹⁴⁸ Na szkoleniu wewnętrznym w styczniu 1952 r. M. Gawarecka zapowiadała, że lokal, wspólny z Filią MBP nr 6, pozwoli na stworzenie placówki doświadczalnej, przyczyniającej się *do wypracowywania różnych form pracy z książką*. *Księga protokółów ...* s. 8. Natomiast w dokumentach brak jakiegokolwiek wzmianki na temat wspólnych prac oświatowych.

Slużba informacyjno-bibliograficzna

Slużba informacyjno-bibliograficzna była w pewnym sensie komponentem działalności instrukcyjno-metodycznej, jej częścią składową. Wyrażało się to m. in. w usytuowaniu przestrzenno-organizacyjnym odpowiedzialnego za te sprawy pracownika, a przede wszystkim w fakcie, że była ukierunkowana na realizację bieżących i perspektywicznych zadań wykonywanych przez Bibliotekę na rzecz bibliotek terenowych. Działalność informacyjno-bibliograficzną rozpoczęto wcześniej; pierwsza informacja o opracowanym zestawieniu („Warszawa”) pochodzi z sierpnia 1951 r. Projekt właściwie zorganizowanej służby informacyjno-bibliograficznej WBP opracowała i przedstawiła Maria Michońska na wewnętrznej konferencji w lutym 1953 r. Prawdopodobnie ten projekt został przyjęty i zatwierdzony, choć szczegółów nie znamy.

Warsztat informacyjny stanowiła przede wszystkim biblioteka podręczna, tworzona od początku istnienia Biblioteki i systematycznie powiększana. Z kartotek, jako pierwszą zorganizowano zagadnieniową, co wynikało z potrzeby gromadzenia informacji przy opracowywaniu pomocy metodycznych oraz było pokłosiem zestawień bibliograficznych. Michońska powiększyła, w pierwszych miesiącach 1953 r., warsztat informacyjny o dwie nowe kartoteki: adnotowaną i regionalną. W kilka miesięcy później zapoczątkowano dwie następne: specjalną i cytatów. Zaczęto też gromadzić wycinki prasowe¹⁴⁹.

Z lektury dokumentów źródłowych wynika, że najważniejszym zadaniem bibliografa było przygotowywanie zestawień bibliograficznych. Wykonywano ich dużo. Już w pierwszym okresie działalności, tj. w IV kwartale 1951 r. opracowano 14¹⁵⁰. Dysponujemy niektórymi tytułami sporządzonymi w następnych latach. W 1953 r. zrobiono zestawienia: *Akcja jesienno-omłotowa*, *Jesienne prace w rolnictwie*, *Walka o nową wieś*, *Kobiety w życiu i literaturze*, *Kopernik*, *Literatura piękna - dzieła nagrodzone w 1952 r.*, *Literatura popularnonaukowa*, *Przyjaźń polsko-radziecka*, *Ruch robotniczy*, *Siew wiosenny*, *Prezydent Bolesław Bierut*, *Marks*, *Lenin*, *Stalin*, *Warszawa – nasza Stolica*, *Życie i prace Lenina*, *1 Maja*, *9 Maja*, *22 Lipca*, *8 lat Polski Ludowej*, *Konstytucja Rzeczypospolitej*. W 1954 r. opracowano m.in. tematy: *Dni Oświaty*, *Książki i Prasy*, *Galczyński*, *Jesienne prace w rolnictwie*, *Siew wiosenny przed nami*, *Żniwa i omłoty*¹⁵¹.

Dla bibliotek terenowych opracowywano ponadto *kalendarz ważniejszych dat i wydarzeń* (raz na kwartał), zestawienia *hasel i myśli* na określony temat, *wykaz aktualnych zagadnień z adnotowaną bibliografią*. Cyklicznie też, na użytek bibliotek powiatowych, sporządzano *przegląd nowości wydawniczych i zapowiedzi wydawniczych*¹⁵².

¹⁴⁹ *Księga protokółów ...* s. 22 v-23, 26 v.

¹⁵⁰ *Księga protokółów ...* s. 7.

¹⁵¹ AWBP sygn. G 2 k. 17; APL PWRN WK sygn. 351 k. 63.

¹⁵² *Księga protokółów ...* s. 33 v, 40; AWBP sygn. G 2 k. 17.

„Dział” informacyjno-bibliograficzny wspomagał dział instrukcyjny w jego pracach związanych z przygotowaniem pomocy metodycznych. Współpraca polegała na dostarczaniu *różnych materiałów literackich do plakatów czyt[elniczych]* oraz *książek do wystaw*. Uzupełnieniem były samodzielnie wykonane pomoce – wzory kartotek w bibliotekach terenowych, dostarczone instruktorom¹⁵³.

Do obowiązków bibliografa należało też utrzymywanie kontaktów ze środkami masowego przekazu, prasą i radiem i opracowywanie okresowo artykułów. W 1953 r. dostarczono lokalnym gazetom co najmniej 5 artykułów, w tym z tematami poświęconymi bibliotekom i czytelnictwu oraz radom narodowym¹⁵⁴.

Od czasu do czasu zdarzały się indywidualne zapytania bądź kwerendy. Rocznie było ich kilka. Z 1953 r. pochodzą zapiski o 13 informacjach indywidualnych. Były to zapytania o *dane bibliograficzne o Makuszyńskim, Wasilewskiej, Strykowskiem, Nikolajewej, cytaty dla wystaw rolniczych lub poszukiwana tematyka w książkach, np. „Rola kierownicza PZPR”*. W 1954 r. załatwiono kwerendy: *Postępowa literatura w świecie w walce o pokój*, bibliografia (!) książki K. Koźniewskiego „Piątka z ulicy Barskiej”, zestawienie biobibliograficzne o K.I. Gałczyńskim¹⁵⁵.

Własną inicjatywą Michońskiej było wydawanie specjalnego „Biuletynu Bibliograficznego”. Pierwszy numer pisma ukazał się w lutym 1953 r. Wiadomo, że w tym samym roku opublikowano jeszcze trzy numery czasopisma, nr 4 w październiku¹⁵⁶. Z bliżej nieznanych powodów nie przygotowano kolejnego numeru, za pierwszy kwartał następnego roku, a kłopoty zdrowotne i zapowiedziana rezygnacja z pracy Michońskiej, co nastąpiło w połowie roku, spowodowały, że inicjatywa upadła.

Zarządzanie księgozbiorem

Problem księgozbiorów był jednym z centralnych w działalności bibliotek. Miał również duże znaczenie dla WBP, ze względu na fakt, że miał stanowić część gabinetu metodycznego, służyć jako biblioteka podręczna dla zespołu pracowniczego oraz uzupełniać zbiory podległych bibliotek na bardziej wysublimowane zapotrzebowania czytelników.

Dobór zbiorów był dla bibliotekarzy działaniem merytorycznym, dla władz politycznych - sprawą polityczną¹⁵⁷. W związku z tym poddano go wielu ograniczeniom, zakazom i nakazom, wzmocnionych monopolem państwa na dystrybucję książek. W bibliotekach działała autocenzura. Oprócz tego dobór zbiorów podlegał kontroli organów społecznych. Już „Tymczasowe wytyczne...”¹⁵⁸ zapowiadały „pomoc” Komisji Doboru Zbiorów wytypowanej przez Wojewódzki Komitet Biblioteczny. W Lublinie najprawdopodobniej powstała ona w marcu 1952 r., a pierwszym jej zadaniem miało być stwierdzenie, czy *księgo-*

¹⁵³ Michońska jw. s. 7; *Księga protokółów ...* s. 33-33 v.

¹⁵⁴ *Księga protokółów ...* s.23 nn.

¹⁵⁵ AWBP sygn. G 2 k. 17; *Księga protokółów ...* s.23, 26 v, 33 v.

¹⁵⁶ *Księga protokółów ...* s.22 v, 26 v, 33 v.

¹⁵⁷ Z. Kempka. *Rola bibliotek w planie 6-letnim*. „Bibliotekarz” R.27 (1950) nr 3-4 s. 35, 37.

zbiór nabyty odpowiada założeniom ideologicznym i celom wytyczonym przez Wojewódzką Bibliotekę Publiczną¹⁵⁸. Za materiał źródłowy posłużyły inwentarze biblioteczne. Jakie były wyniki kontroli - nie wiadomo, nie zachowały się na ten temat żadne informacje. Jednak obecność w zasobie bibliotecznym tak wielkiej liczby zbędnych, ale politycznie i ideologicznie wzorowych wydawnictw wskazuje na jej działanie do końca istnienia WBP.

Z analizy zapisów inwentarzowych wynika, że gromadzono księgozbiór o profilu humanistycznym i bibliotekoznawczym. Ze względu na przeznaczenie i lokalizację dzielono go na ogólny, służący wszystkim pracownikom Biblioteki, podręczny ogólny dla „działu” informacyjno-bibliograficznego i fachowy, stanowiący integralną część gabinetu metodycznego. Wśród tych ostatnich znajdowały się m. in. J. Grycza, W. Borkowskiej *Skrócone przepisy katalogowania alfabetycznego* (50 egz.); J. Grycza *Bibliotekarstwo praktyczne w zarysie*; J. Janiczka *Nowy etap w pracach nad upowszechnianiem książki* (2 egz.); A. Łysakowskiego *Katalog przedmiotowy*; W. Dąbrowskiej *555 książek wydanych w okresie powojennym*; H. Radlińskiej *Książka wśród ludzi*; Z. Kempki *Rola biblioteki w planie sześcioletnim*; N. Krupskiej *Co mówił i pisał Lenin o bibliotekach*; *Z doświadczeń pracy z czytelnikiem w bibliotekach radzieckich* (10 egz.). Pieniądzy na zakup zbiorów nie żałowano i dlatego księgozbiór zaczął szybko powiększać się. Jego wzrost liczbowy przedstawia się następująco: 1950 r. - 958 vol., 1951 r. - 4540, 1952 r. - 15 224, 1953 r. - 17 880, 1954 r. - 21 268 i 1955 r. (do 30 III) - 21 469¹⁵⁹.

Źródło zaopatrzenia w książki stanowił miejscowy „Dom Książki”, który nie mógł zaspokoić wszystkich potrzeb księgozbiorowych, zwłaszcza atrakcyjnych i ważnych tytułów, a tym bardziej wieloegzemplarzowych. Szukano ich więc poza Lublinem, w największych ośrodkach wydawniczych kraju. Maria Gawarecka już we wrześniu 1951 r. jeździła w tym celu do stolicy i dokonała zakupu na kwotę 26 558, 65 zł. Na listopad tego roku przewidziano 3-osobowy wyjazd do Krakowa¹⁶⁰. Z zapisów inwentarzowych wynika, że w kolejnych miesiącach i latach dokonywano interesujących zakupów antykwarycznych, dzięki którym zasób biblioteczny powiększył się o przedwojenne wydawnictwa encyklopedyczne, słowniki i kompendia z różnych dziedzin wiedzy. Zakupiono *Wielką literaturę powszechną*, *Literaturę polską* Korbuta, *Bibliografię polską* Estreichera, *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego*. Na uwagę zasługiwał dział sztuki, do którego trafiło wiele publikacji zagranicznych.

O dziale gromadzenia i opracowania wiadomo, że od sierpnia 1951 r. miał katalogi: działowy i topograficzny¹⁶¹. Nie wspomina się nic o katalogu alfabetycznym, ale ten na pewno istniał od początku. Wprowadzanie do Biblioteki tak dużej liczby książek, które należało zainwentaryzować, a następnie

¹⁵⁸ *Księga protokółów ...* s.11.

¹⁵⁹ AWBP sygn. G 1 k. 90; APL PWRN WK sygn. 351 k. 147; sygn. 352 k. 11; inwentarze WBP z lat 1950 -1955.

¹⁶⁰ *Księga protokółów ...* s.2, 4 v.

¹⁶¹ Tamże s.1 v.

opracować i przysposobić bibliotecznie, było niemałym wysiłkiem organizacyjnym. Nic też dziwnego, że tymi sprawami zajmowały się dwie osoby, tym niemniej, co jakiś czas powstawały w opracowywaniu zaległości.

Pracownicy „działu” opracowania, poza swoimi podstawowymi czynnościami, zajmowali się jeszcze wypożyczaniem międzybibliotecznym, *sporządzali wzorowe katalożki, [...] kartoteczki zagadnieniowe*, jeździli na selekcje zbiorów w terenie¹⁶².

Wypożyczanie międzybiblioteczne, któremu teoretycznie przypisywano dużą rangę, w Lublinie nie sprawdzało się. W dokumencie z 1953 r. jest zawarta informacja o 605 wypożyczonych książkach w teren *dla zespołów czytelnich i czytelników indywidualnych oraz jako pomoc do urządzania wystaw*¹⁶³, ale był to plon całego dotychczasowego okresu istnienia WBP.

Połączenie z MBP im. Hieronima Łopacińskiego

W lipcu 1954 r. zapadła rządowa decyzja o połączeniu bibliotek wojewódzkich i powiatowych z odpowiednimi bibliotekami miejskimi¹⁶⁴. Argumentowano to względami ekonomicznymi i merytorycznymi¹⁶⁵. Pozytywnie do zamierzenia ustosunkowała się część bibliotekarzy. Uważali, że połączenie w jeden organizm dwóch bibliotek, działających w jednym mieście, przyczyni się do stworzenia mocnej, promieniującej na miasto i województwo placówki oświatowej¹⁶⁶.

Ustalenia centralne w przedmiocie fuzji bibliotek przekazano do wykonania terenowym władzom administracyjnym. Zalecono im podjęcie szybkich i energicznych działań w tym zakresie. Jednak lubelskie władze podeszły do sprawy zbyt opieszale, co spowodowało, że pod ich adresem zaczęły spływać monity, pierwszy w końcowych dniach września, a następne w listopadzie¹⁶⁷.

Być może, opóźnienie wynikało z opozycji, jaka wytworzyła się w samym mieście. Połączenie budziło spore obawy, także u części bibliotekarzy. Zastrzeżenia zgłaszała Miejska Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego wspierana przez władze miejskie. Ich wątpliwości dotyczyły spodziewanych negatywnych skutków połączenia, tj. dekompozycji księgozbioru¹⁶⁸ oraz ograniczenia dotychczasowej działalności w mieście, spowodowanej koniecznością zapewnienia bibliotekom terenowym lepszej opieki¹⁶⁹.

¹⁶² Tamże s.21 nn.

¹⁶³ APL PWRN WK sygn. 351 k. 64.

¹⁶⁴ APL PWRN Wydz. Kult. sygn. 305 k. 124. Pismo Ministra Kultury i Sztuki z dnia 16 lipca 1954 r. w sprawie połączenia wojewódzkich bibliotek publicznych oraz powiatowych bibliotek publicznych z odpowiednimi miejskimi bibliotekami publicznymi. „Powiel.”

¹⁶⁵ APL PWRN WK sygn. 305 k. 152. Uzasadnienie do uchwały Nr 30 PWRN w Lublinie w sprawie połączenia WBP z MBP im. H. Łopacińskiego.

¹⁶⁶ K. Gawarecka. *Dzieje Biblioteki ...* s. 165.

¹⁶⁷ APL PWRN WK sygn. 305 k. 164-166. Pisma CZB do PWRN Wydz. Kult. z 23 IX, 4 i 27 XI 1954 r.

¹⁶⁸ S. Jarzębowska wyraziła opinię, że te obawy były nieuzasadnione. Zbiory połączonej biblioteki wzbogaciły się o kilka tysięcy cennego księgozbioru podręcznego, który też w części został udostępniony czytelnikom.

¹⁶⁹ K. Gawarecka. *Dzieje ...* s. 165; o zastrzeżeniach wobec połączenia bibliotek wspomina także S. Jarzębowska.

Ponaglenia ministerialne w sprawie połączenia zadziałały i w IV kwartale 1954 r. prezydium WRN i MRN podjęły stosowne uchwały. Na początek należało opracować statut przyszłej Biblioteki. Zadanie powierzono specjalnej Komisji Statutowej, na przewodniczącą której powołano kierownika Samodzielnego Referatu Bibliotek, Bronisławę Wajszczyk. W skład Komisji weszli też obydwaj dyrektorzy: Maria Gawarecka i Antoni Kluczyk¹⁷⁰. Prace nad statutem przeciągnęły się do początków 1955 r.¹⁷¹. Sprawę rozstrzygnięto ostatecznie dopiero 15 lutego. PWRN specjalną uchwałą polecił: *Połączyć organizacyjnie Wojewódzką Bibliotekę Publiczną w Lublinie z Miejską Biblioteką Publiczną im. H. Łopacińskiego w jedną instytucję pod nazwą Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie*¹⁷², nadał nowej instytucji statut i zdecydował o faktycznym połączeniu od 1 IV 1955 r.¹⁷³

Podsumowanie

Wojewódzka Biblioteka Publiczna istniała krótko, około 5 lat. Jako nowo powstała instytucja dopiero kształtowała swoją tożsamość, uruchamiała mechanizmy kierowania wojewódzka siecią biblioteczną, szukała właściwych form i metod pracy z bibliotekarzami. Przyszło jej też działać w wyjątkowo trudnym okresie, zarówno w aspekcie bibliotekarskim, jak i politycznym.

Lata 1950-1955 stanowiły szczytową fazę rozwoju stalinizmu w Polsce. Panujący system totalitarny podporządkował swoim celom i zamierzeniom wszystkie elementy naszego życia społecznego, gospodarczego i kulturalnego. W tryby tej polityki została wciągnięta także Wojewódzka Biblioteka Publiczna. Jej uczestnictwo wyraziło się m.in. w prowadzonych akcjach bibliotecznych, przesyłanych do bibliotek terenowych materiałach propagandowych, zestawach bibliograficznych i publikacjach książkowych. W dużej mierze temu celowi służyły też szkolenia dla różnych grup bibliotekarzy, a nawet wyjazdy instrukcyjno-metodyczne do placówek terenowych.

Choć wykonawcami powyższych działań byli pracownicy WBP, to jednak w przeważającej większości przypadków aspekt polityczny i propagandowy daleko odbiegał od ich osobistych poglądów i ocen ówczesnej rzeczywistości. Nie wybierali czasu swego życia, to w takim okresie przyszło im żyć. Z pełnym przekonaniem mogę stwierdzić, że nie należeli do apostołów nowego porządku. Utwierdza mnie w tym przeświadczeniu osobista znajomość kilku z nich oraz w odniesieniu do całej grupy – brak przynależności partyjnej i organizacyjnej. Przede wszystkim na pewno do żadnej partii nie należała liderka zespołu – Maria Gawarecka. Nie ma też dowodu, aby do partii należał, poza M. Sytą, którykolwiek z pracowników, zaś przynależność do organizacji młodzieżowych i społecznych dotyczyła zaledwie 1-2 osób z ponad dwudziestu.

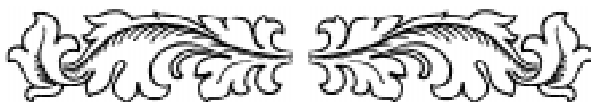
Drugim ważnym zagadnieniem dla życia społecznego i kulturalnego Polski początku lat 50. było zorganizowanie pełnej sieci bibliotek publicznych. Finalnym krokiem było powołanie bibliotek wojewódzkich. Zadania merytoryczne, jakie im zlecono, były bardzo szerokie i niełatwe do wykonania, zważywszy, że musiały działać w toku własnego organizowania się, zdobywania

doświadczenia, doskonalenia struktur bibliotekarskich. Bibliotekom nie ułatwiały pracy i uniemożliwiały stabilizację ciągle zmiany personalne, które były wynikiem niskich plac i trudnych warunków działania, zwłaszcza w terenie.

Wszystkie powyższe okoliczności i uwarunkowania dotyczyły w równej mierze Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Lublinie. Nawet jej start do podjęcia pełnej działalności był opóźniony o ponad rok, z uwagi na nienomino-owanie dyrektora instytucji. Na dobre rozpoczęła działalność dopiero w momencie, kiedy na jej czele stała doświadczona organizatorka oświaty dorosłych - Maria Gawarecka. Umiała nadać pracom bibliotekarskim i kierunek i rozmach. Dzięki niej Biblioteka stosunkowo szybko przekształciła się w prężną placówkę kulturalną, której wpływ i znaczenie wśród bibliotek publicznych Lubelszczyzny stale rosło.

WBP w Lublinie należała do przodujących bibliotek w kraju. W 1953 r. otrzymała nagrodę Ministra Kultury i Sztuki w konkursie „O tytuł najlepszej świetlicy, domu kultury i biblioteki”. W uzasadnieniu podano, że wyróżnienie otrzymała za *inicjatywę w zakresie różnorodnych form propagandy książki i czytelnictwa, systematyczne opracowywanie i upowszechnianie pomocy informacyjno-propagandowych, umiejętne przeprowadzenie instruktażu na konferencjach z bibliotekarzami i w czasie wizytowania bibliotek*¹⁷⁴.

Do połączonej WiMBP biblioteka wojewódzka wносиła doświadczenie w pracy z bibliotekami terenowymi, dobrze przygotowany warsztat metodyczny, bogaty księgozbiór podręczny i metodyczny oraz kontakty z naczelnymi władzami bibliotekarskimi i największymi bibliotekami publicznymi kraju. Do nowej placówki przeszło kilku pracowników, którzy w przyszłości przyczynili się do jej znaczącego rozwoju.



¹⁷⁰ Tamże.

¹⁷¹ *Księga protokółów* ...s. 48 i n. Na jedynej konferencji w dniu 10 stycznia 1955 r. nie wspomniano o połączeniu, choć było to zapewne tajemnicą poliszynela.

¹⁷² APL PWRN WK sygn. 305 s. 150-151. Uchwała nr 30 Prez. WRN w Lublinie z dnia 15 lutego w sprawie połączenia Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Lublinie z Miejską Biblioteką Publiczną im. H. Łopacińskiego w Lublinie.

¹⁷³ K. Gawarecka. *Dzieje*...s.166, 173 przypis.

¹⁷⁴ *Rozstrzygnięcie konkursu o tytuł najlepszej biblioteki*. „Bibliotekarz” R. 20 (1953) nr 4 s. 124.

Aneks

Biogramy pracowników Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Lublinie



Adamiak-Szablewska Helena Ewa, * 15 I 1936
Tuszów pow. Lublin

Po ukończeniu (w czerwcu 1954 r.) Liceum Ogólnokształcącego w Lublinie podjęła pracę w Bibliotece od 1 XI 1954 r., jako instruktor. 30 XI 1955 r. została kierowniczką Filii WiMBP nr 8 (do grudnia 1962 r.), a następnie pracowała w Filii nr 14. Ze względów rodzinnych 15 X 1969 r. zwolniła się z pracy i przeniosła z rodziną do Działdowa. Tam w latach 1971-1976 pracowała w zakładzie weterynarii. Potem wróciła na Lubelszczyznę. Podjęła pracę w MGBP w Łęcznej (1 IX 1976-30 VI 1978). 16 V 1979 r. została powtórnie zatrudniona w WiMBP, w czytelni czasopism. Działalność zawodową zakończyła 29 II 1996 r. jako starszy bibliotekarz. W trakcie pracy ukończyła Kurs Bibliotekarski II st. i Kurs Kwalifikacyjny III st. (1980 r.) oraz kurs literatury dla bibliotekarzy bibliotek wojewódzkich (1959 r.). Mieszka w Łęcznej.

Zródło: AWBP. Teczka personalna.



Brodzka-(Przemieniecka) Danuta * 1932 Kościeniewice pow. Biała Podl. + 1992 Koszalin

Naukę rozpoczęła (1939 r.) w szkole powszechnej w Wyczółkach. W 1949 r. uzyskała świadectwo dojrzałości w II Państwowym Liceum i Gimnazjum Żeńskim im. E. Plater w Białej Podl. W październiku 1949 r. rozpoczęła studia na KUL-u (I stopień) na Wydz. Humanistycznym - historia ze specjalnością bibliotekoznawczą i pedagogiką. Stopień magisterski uzyskała na UŁ w 1960 r., z bibliotekoznawstwa. W WBP w Lublinie pracowała w okresie: 1 IX 1952 – 28 II 1955. W 1955 r. wyjechała do Koszalina, gdzie podjęła pracę w WiMBP (od 1 III 1955 r.), jako instruktor, kierownik działu instrukcyjno-metodycznego i wicedyrektor (1978-1988).

Dużo uwagi poświęcała kształceniu bibliotekarzy. Wykładowca w POKKB i PSBZ, kierownik Filii CUKB (do 1992 r.).

Bardzo zaangażowana w działalność społeczną; była radną, ławnikiem sądowym, działaczem związkowym i SBP. Aktywna działaczka SD.

Zródła: Marcinek-Drozdalska A. *Danuta Przemieniecka.*; Informacje Janiny Krasuckiej z Miejskiej Biblioteki Publicznej w Koszalinie.

Czech Waclaw *1 VIII 1914 Zima (Syberia) +1 I 1978 Włodawa

Urodził się na Syberii. W 1921 r. wrócił z rodzicami do Polski. Szkołę powszech-



na ukończył w Wohyniu. Mając 16 lat rozpoczął naukę w Państwowym Seminarium Nauczycielskim w Leśnej Podlaskiej (pow. Biała Podl.). Ukończył ją w 1935 r. z dyplomem nauczyciela szkół powszechnych. Przez 2 lata był bezrobotny. W latach 1937 -1939 był nauczycielem w Laszczowie. W czasie okupacji przebywał na Podlasiu, pracował jako nauczyciel w Smolarni (pow. Biała Podl.) i Dańcach (pow. Włodawa). W tej ostatniej miejscowości, przez 2 lata był kierownikiem szkoły. Zagrożony aresztowaniem ukrywał się w kol. Holeszów, gdzie prowadził tajne nauczanie. Po wojnie, od 1944 r., przez 2 lata, był kierownikiem szkoły w Romanowie (pow. Włodawa).

W 1946 r. podjął studia na Wyższym Kursie Nauczycielskim w Katowicach, ukończone dyplomem. Od 1 XI 1947 r. rozpoczął pracę we Włodawie, jako Podinspektor Szkolny Oświaty Dorosłych, najprawdopodobniej do początków 1951 r. Bezpośrednio potem przeszedł do WBP, gdzie pracował do marca 1952 r., a formalnie (urlop ze względu na studia na KUL-u : historia sztuki; zaliczył I rok nauki) do 1953 r. W tym czasie pracował (zapewne dorywczo) w Domu Harcerza w Lublinie. Po powrocie do Włodawy został kierownikiem Powiatowego Domu Kultury (1953-1961). Następnie wyjechał do Romanowa. Zajął się tam organizacją Muzeum im. J. I. Kraszewskiego (otwartego w lipcu 1962 r.) i został jego pierwszym kierownikiem. Ma duże zasługi w gromadzeniu eksponatów muzealnych.

We Włodawie był członkiem i aktywistą SL, Zarządu Powiatowego Towarzystwa Uniwersytetów Ludowych, „Czytelnika” i ZMP.

Zródła: APL KOSL sygn.798 k. 112; sygn. 814 k. 11, 95; sygn. 798 k. 100, 112; sygn. 903 k. 113; Archiwum Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego. Teczka personalna; Informacje od Władysława Paszkowskiego z Włodawy i własne.

Figiel [imię nieustalone]

Wymieniana jest w planie pracy Samodzielnego Referatu Bibliotek w Lublinie na IV kwartał. 1950 r., jako osoba zajmująca się bibliotekami terenowymi. Prawdopodobnie pracowała w WBP jako instruktor.

Zródło: APL PWRN WK sygn.310 k. 5.



Gawarecka (z domu Pożaryska) Maria *12 VIII 1906 Warszawa + 19 II 1986 Lublin

Pochodziła z rodziny inteligenckiej. Naukę pobierała w „Domu Wychowawczym” Stanisława Karpowicza w Warszawie. Do gimnazjum uczęszczała w Moskwie, a potem do Państwowego Gimnazjum im. M. Konopnickiej w Warszawie. W 1926 r., po maturze, rozpoczęła studia na UW, na Wydziale Humanistycznym. W 1931 r. uzyskała stopień magistra filozofii. Ukończyła też Szkołę Nauk Politycznych oraz Seminarium Spraw Narodowościowych. W 1937 r. rozpoczęła pracę w dziale oświatowym Muzeum Narodowego. Okres okupacji spędziła w

Warszawie. Po upadku Powstania Warszawskiego przebywała w obozie w Pruszkowie i na wsi pod Grodziskiem Maz. Od marca 1945 r. w Lublinie. W kwietniu 1945 r. została kierowniczką Centrali Bibliotek Ruchomych dla powiatu lubelskiego. Następnie, od lutego (lub wg danych w KOSL od 1 III lub 1 IV) 1946 r. przez 5 lat pełniła funkcję wizytatora oświaty dorosłych w KOSL. W WBP od 1 VII 1951 r., gdzie została dyrektorem. Po połączeniu z MBP im. Łopacińskiego pełniła funkcję wicedyrektora (1 IV 1955 – 31 VII 1976). Twórcą i pierwszy redaktor naczelny „Bibliotekarza Lubelskiego” (nr 1-81). Była członkiem komitetów redakcyjnych „Informatora Bibliotekarza” (1957 r.) i „Bibliotekarza” (1957 r.). Recenzowała skrypty POKKB. Na zlecenie MKiS, BN i CINTE opracowywała analizy, ekspertyzy i opinie. St. kustosz dyplomowany (1967 r.). Bibliografia jej prac naukowych i publicystycznych liczy 95 pozycji. Czynna w działalności społecznej, szczególnie w SBP (wieloletnia przewodnicząca Zarządu Okręgu, członek Zarządu Głównego) i Lubelskim Towarzystwie Miłośników Książki (sekretarz).

Wielokrotnie odznaczana i nagradzana, posiadała m. in. Krzyż Kawalerski OOP. Odznaczona honorowym Orderem Białego Kruka ze Słonecznikiem.

Zródła: APL KOSL sygn. 814 k. 5-7, 63; sygn. 798 k. 100, 110; J.S. [J. Smolarz]. *Maria Gawarecka (1906-1986)*. „Bibliotekarz” R. 54 (1987) nr 2 s. 3 okł.; S. Jarzębowska. *Maria Gawarecka*, „Bibl. Lub.” R. 31 (1986) s. 4-8; Tamże *Maria Gawarecka – intelektualistka w bibliotekach lubelskich (1906-1986)*. W: *Organizatorzy i inspiratorzy: bibliotekarze polscy we wspomnieniach współczesnych (5)*. Warszawa 1997 s. 70-77; L. Niedokos. *Bibliografia prac Marii Gawareckiej*, „Bibl. Lub.” R. 31 (1986) s. 9-17; H. Wolska. *Gawarecka Maria*. W: *Słownik pracowników książki polskiej*. Suplement II. Warszawa 2000 s. 51-52.



Gawrońska Maria * 8 IX 1925 Kowel

Pracę zawodową rozpoczęła w marcu 1945 r. w Chodlu (pow. Opole) jako urzędniczka w Zarządzie Gminy. Po trzech latach przeniosła się do Konopnicy (pow. Lublin), gdzie przepracowała kolejne pięć lat w tamtejszym PGRN. W Bibliotece zatrudniona od 1 V 1953 r. do prowadzenia spraw administracyjnych i kancelaryjnych. Po powołaniu WiMBP została kierownikiem Działu Ogólnoorganizacyjnego (od 1 V 1955 r.) i funkcję tę pełniła do końca swej pracy w Bibliotece. Na emeryturę przeszła 31 X 1981 r. Bardzo aktywna społecznie: pracowała w Radzie Zakładowej ZZPKiS (1972-1978), PKZP.

Odznaczona: Krzyż Kawalerski OOP (1987 r.), Srebrny Krzyż Zasługi (1977 r.), Zasłużony Działacz Kultury (1979 r.).

Zródło: AWBP. Teczka personalna.

Gnatkowska Halina

Pracowała w WBP 1 IX 1951 r.; zrezygnowała najprawdopodobniej 30 XI 1953 r.

Zródło: Księga protokółów ...



Grabowska (z domu Dziewanowska) Janina * 16 IV 1912. Wołkowce pow. Płoskirów + 30 VII 1993 Lublin

Pochodziła z rodziny inteligenckiej.

Wcześnie osierocona. Wraz z matką w 1923 r. ewakuowała się z Wołynia do Łabiszyna (woj. poznański). Po ukończeniu szkoły powszechnej (1925 r.) w Łabiszynie, rozpoczęła naukę w Seminarium Nauczycielskim w Inowrocławiu. Naukę łączyła z udzielaniem korepetycji. W 1931 r. uzyskała dyplom nauczyciela szkół powszechnych. Rok pozostawała bez pracy. W 1932 r. podjęła pracę nauczycielki w Refeldzie [lub Rehfeldzie] (woj. lwowskie), a następnie w Tołpyżynie (1935-1936), Chołoniowie (1936-1937) i Cechowie [Cachowie lub Czchowie] (1937-1939). Okres okupacji spędziła w Warszawie (przy matce, a potem przy dziecku), z krótką 5-miesięczną przerwą w 1942 r. na pracę w Stacji Ochrony Roślin w Lublinie. Po wojnie, mieszkając dalej w Lublinie, została instruktorem k-o w Spółdzielni Wydawniczo-Oświatowej „Czytelnik” (15 X 1944 - 31 V 1950). W tym czasie ukończyła studia z dziedziny nauk społeczno-ekonomicznych na KUL-u (1949 r.) W latach 1950-1953 była sekretarzem ZW TWP. Pracę w WBP podjęła 1 V 1953 r., początkowo jako instruktor, a od 1 I 1954 r. została kierownikiem działu instrukcyjno-metodycznego. Po połączeniu z MBP im. H. Łopacińskiego objęła stanowisko kierownika działu udostępniania. Na emeryturę przeszła 31 III 1977 r. Kustosze dypl. (1966 r.).

Była dobrze przygotowana do pracy kulturalno-oświatowej i bibliotekarskiej. Ukończyła 3-tygodniowy kurs dla kierowników powiatowych centrali bibliotecznych, zorganizowany przez MWRiOP i Liceum Krzemienieckie w Białokrynicy nad Naroczem (1939 r.), 5-tygodniowy I Wakacyjny Kurs Ogniska Pracy Społecznej zorganizowany przez Liceum Krzemienieckie w Białokrynicy (1939 r.), 2-tygodniowy kurs służby informacyjno-bibliograficznej w BN (1953 r.), PZKB w Warszawie (1955 r.).

Zaangażowana w kształcenie bibliotekarzy. W latach 1957-1960 była przewodniczącą Państwowej Komisji Egzaminacyjnej POKKB w Lublinie. Prowadziła też zajęcia z nauki o książce i bibliotece oraz bibliotekarstwa. Recenzowała 2 podręczniki bibliotekarskie. Bibliografia liczy 17 artykułów.

Odnaczona: Złoty Krzyż Zasługi (1969) i Odznaką 1000-lecia (1964).

Źródła: AWBP. Teczka personalna; Kulik I. *Historia Biblioteki to także ludzie* „Bibl. Lub.” R. 27 (1982) s. 44; H. Wolska. *Janina Grabowska*. „Bibl. Lub.” R. 39 (1994) s. 35-36.

Hobot (z domu Schultis) Eugenia Marcela * 30 X 1905 Jasienica pow. Brzozów + 3 VII 1995 Lublin

Pochodziła z rodziny inteligenckiej.

Nauki podstawowe pobierała najpierw w szkole ludowej w Jasienicy, a następnie w szkole wydziałowej żeńskiej w Krośnie i Rzeszowie. Po ich ukończeniu uczęszczała do Prywatnego Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego P.P. Bernardynek w Przemyślu, które zakończyła w 1925 r. dyplomem nauczyciela szkół



powszechnych. Pracę pedagogiczną rozpoczęła 1 IX 1925 r. jako nauczycielka tymczasowa w Antonówce k. Krzczonowa. Kolejne miejsca pracy w szkolnictwie to: Trawniki (1927-1930), Piaski (1930-1932) i Trawniki (1932-1939). 31 XII 1939 r. została zwolniona z pracy przez władze okupacyjne. Po zakończeniu okupacji, 1 IX 1944 r. powtórnie podjęła pracę w szkole w Trawnikach (do 30 IV 1945 r.). Następnie 5 lat spędziła w Radzynie Podlaskim; początkowo pracowała w szkole podstawowej, a w maju 1947 r. przeniosła się do biblioteki powiatowej, gdzie objęła obowiązki kierownika. Pod koniec listopada 1949 r., w związku z awansem męża do Kuratorium, zrezygnowała z pracy

w Radzynie i podjęła nową w szkole podstawowej nr 20 w Lublinie, gdzie pracowała do 31 VII 1950 r. Od 1 VIII 1950 r. została *Instrukтором Bibliotek w Wydziale Oświaty PWRN*. 1 XII 1950 r. dostała nominację na zastępcę dyrektora WBP. W czerwcu 1950 r. ukończyła Kurs Bibliotekarski II stopnia. W lipcu 1951 r. była kierownikiem pedagogicznym 14-dniowego kursu dla nauczycieli-opiekunów bibliotek w szkołach podstawowych. W WBP pracowała do 30 IX 1953 r. Z Biblioteki przeniosła się na rok do Centrali Zaopatrzenia Szkół w Lublinie. Ostatnim miejscem jej pracy było III Liceum Ogólnokształcące. W 1963 r. przeszła na emeryturę. Zmarła w 1995 r. i pochowana została na cmentarzu przy ul. Lipowej w Lublinie.

Zródła: AAN MKiS CZB sygn. 67 k. 1; Archiwum domowe córki Grażyny Hobot; *70 lat Gimnazjum i Liceum im. Unii Lubelskiej w Lublinie 1921-1991*. Lublin 1994.



Jach Helena* 20 VII 1907 r. Hłuboczek Wielki pow. Tarnopol + 23 VIII 1984 Lublin

W latach 1915-1922 nauka w szkole powszechnej. Bezpośrednio potem wstąpiła do Seminarium Nauczycielskiego w Żłoczowie, które zakończyła maturą w 1927 r. W tym też roku rozpoczęła pracę nauczycielską w Rokitnie pow. Sarny woj. wołyńskie. Zwolniona z pracy przez Niemców (31 VIII 1942 r.) przyjechała na Lubelszczyznę i zamieszkała w Fajslawicach, gdzie utrzymywała się z korepetycji. Po zakończeniu okupacji, przez rok, od 1 VIII 1944 r. była zatrudniona jako pracownik umysłowy w GS w Fajslawicach. Wróciła do zawodu nauczycielskiego na terenie

gminy Fajslawice, w Ksawerówce (3 lata) i Fajslawicach (2 lata). Uczyła przedmiotów humanistycznych, do których miała *szczególne zamiłowanie*.

Do WBP została zaangażowana od 1 X 1950 r. jako referendarz. W lutym 1954 r. uzyskała pełne kwalifikacje zawodowe; złożyła egzamin końcowy na Państwowym Zaocznym Kursie Bibliotekarskim w Warszawie. 7 XI 1953 r. zatwierdzona przez MKiS na kierownika działu opracowania księgozbioru, z mocą od 1 I 1954 r. Funkcję tę pełniła do 31 XII 1963 r. najpierw w WBP, a

potem w WiMBP (kierownik Działu Gromadzenia i Opracowania Zbiorów). Pracowała do 31 X 1967 r. Bibliotekarz.

Zródła: AWBP. Teczka personalna; Kulik I. jw. s. 44; Informacje od A. Kordybachy, B. Witkowskiej, własne.



Jarzębowska Krystyna Stefania * 30 VI 1930 Płoskie
Po ukończeniu szkoły powszechnej kontynuowała naukę w II Żeńskim Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym w Zamościu, zakończoną maturą (1950 r.). Studia polonistyczne odbyła na UW w latach 1950-1953. Na podstawie nakazu pracy przyjechała do Lublina, do WBP. Została zatrudniona od 1 XI 1953 r. jako bibliograf, a następnie przeszła do działu instrukcyjno-metodycznego na stanowisko instruktora, a pod koniec 1955 r. powierzono jej kierownictwo Działu Instrukcyjno-Metodycznego WiMBP. Funkcję tę pełniła przeszło 20 lat, do końca lutego 1976 r. Następnie objęła stanowisko wicedyrektora, które zajmowała do przejścia na emeryturę w

1992 r. Pracowała jednak dalej w Bibliotece, w niepełnym wymiarze czasu pracy, głównie w redakcji „Bibliotekarza Lubelskiego” (funkcję redaktora naczelnego pełniła od 1976 r.). Ostateczne rozwiązanie umowy o pracę nastąpiło w marcu 1998 r. Starszy kustosz (1985 r.).

S. Jarzębowska była znaną i cenioną na gruncie ogólnopolskim. Współpracowała z MKiS, BN, (IKiCz, Instytut Bibliogr.), ŻG SBP, CİNTE. Brała udział (od 1954 r.) w opracowywaniu ekspertyz, referatów, recenzji, w pracach badawczych, zjazdach, konferencjach i sesjach naukowych. Tematykę Jej zainteresowań stanowiły: działalność instrukcyjno-metodyczna, organizacja służby informacyjno-bibliograficznej, doszkąłcanie i doskonalenie bibliotekarzy, organizacja i metodyka prac badawczych.

Działaczka związkowa i SBP. Przez wiele lat pełniła funkcje przewodniczącej Zarządu Okręgu ZZPK i przewodniczącej Zarządu Okręgu SBP.

Jest autorką 46 artykułów w czasopiśmach i drukach zwartych. Redagowała 4 wydawnictwa, opublikowała (we współpracy) 2 druki zwarte.

Zródła: AWBP. Teczka personalna; I. Kulik jw. s. 41; informacje własne.

Jeżowski Marian Bolesław *29 VIII 1914 Lubartów + 24 XII 1997 Kraśnik
Pochodził z rodziny robotniczej.

Po ukończeniu szkoły powszechnej w Lubartowie, od 1928 r. uczył się w miejscowym gimnazjum, a potem Państwowym Gimnazjum Męskim im. Władysława Jagiełły w Krasnymstawie. Dyplom w 1935 r. Po odbyciu służby wojskowej (8 pp. Leg.) w Lublinie, w 1936 r. rozpoczął studia na filologii polskiej na KUL-u, na Wydz. Filozoficznym (nie ukończył z powodu wojny, kontynuował po wojnie, absolutorium w 1946 r., magisterium 1947 r.).

Pracę zawodową rozpoczął w Spółdzielni Rolniczo-Handlowej w Lubartowie jako zielarz (1941-1944). W maju 1944 r. siedział na Majdanku, złapany w ulicznej łapance. Po wyzwoleniu, przez 2 lata, pracował jako pracownik umysłowy w Biurze Parowozowni PKP w Lublinie. W r. szk. 1946/47 zatrudnił się

w Samorządowym Gimnazjum Koedukacyjnym w Bychawie. W 1947/48 r. pracował w Gimnazjum i Liceum dla Dorosłych Spółdzielni Oświatowej Dr. Szczęcha w Lublinie i Gimnazjum im. Jana Zamojskiego. Od 1948 r. w Państwowej 11-letniej Szkole przy ul. Kunickiego (do 1950 r.) i Państwowym Liceum Ogólnokształcącym dla Dorosłych im. T. Kościuszki (do XII 1951 r.) W WBP pracował: 1 IX 1951 r. do 15 VIII 1952 r., *jako kierownik działu służby informacyjno-bibliograficznej.*

W 1952 r. został nauczycielem w Technikum Geodezyjnym CUGiK (potem Technikum Geodezyjno-Drogowe), podejmując równocześnie pracę w Bibliotece KUL-u (15 VIII 1952-31 VII 1955 r.). W 1974 r. dostał urlop na przygotowanie się do egzaminu doktorskiego. 31 VIII 1974 r., jako nauczyciel Zespołu Szkół Zawodowych nr 3, przeszedł na emeryturę.

Zródło: Archiwum KOSL. Teczka personalna.



Kleniewska - Kowaliszyn Krystyna * 24 VII 1928
Piotrków Trybunalski.

Pochodziła z rodziny urzędniczej. Absolwentka Prywatnego Koedukacyjnego Liceum dla Dorosłych Towarzystwa Szkół Średnich w Lublinie (1947 r.). W 1947 r. rozpoczęła pracę w Powszechnym Zakładzie Ubezpieczeń Wzajemnych w Lublinie, jako urzędniczka i podjęła studia na KUL-u, na filologii polskiej. W WBP pracowała już w maju 1952 r. Ostatni zapis dotyczący jej pracy w Bibliotece pochodzi z lutego 1953 r. Dalsze losy nieznane.

Zródła: Archiwum KUL. Teczka personalna; *Księga protokółów...*

Kolecka Jadwiga Na przełomie 1954/55 była instruktorem.



Michońska (z domu Boguta) Maria*15 VIII 1927
Miesiące pow. Lublin

Pochodziła z rodziny chłopskiej.

W 1947 r. ukończyła Prywatne Liceum Handlowe dla Pracujących im. A. J. Vetterów Zgromadzenia Kupców m. Lublina. Pracę zawodową podjęła w 1945 r. w Państwowej Komunikacji Zawodowej, jako referentka personalna. W 1947 r. rozpoczęła studia na KUL-u, na filologii polskiej, ukończone w 1952 r. W WBP Lublin pracowała od marca 1952 r. do 31 VII 1954 r. jako instruktor bibliograf.

Jest autorką rękopiśmiennego opracowania *Praca działu instrukcyjno-metodycznego Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Lublinie* oraz artykułu *Służba informacyjno-bibliograficzna w wojewódzkich bibliotekach publicznych* („Bibliotekarz” R. 20 (1953) nr 2 s. 43-47). Po rezygnacji z pracy w WBP w Lublinie dalsze losy nieznane.

Zródła: Archiwum KUL. Teczka personalna; *Księga protokółów ...*



Mazurek-Kołataj Jadwiga * 3II 1932 Lublin
+ 14 VII 1987 Kraków

Pochodziła z rodziny inteligentkiej. Po szkole powszechnej (nr 18 w Lublinie: 1937-1945) uczęszczała do Gimnazjum i Liceum Waławy Arciszowej (po upaństwowieniu: II Państwowa Żeńska Szkoła Ogólnokształcąca st. Licealnego), w którym w 1950 r. otrzymała dyplom dojrzałości. Bezpośrednio potem podjęła studia na KUL-u, na filologii polskiej, którą (I stopień) ukończyła w 1953 r. Pracę zawodową rozpoczęła w 1950 r., w redakcji „Sztandaru Ludu”, jako dziennikarka. Musiała ją jednak przerwać, z uwagi na zarządzenie władz uczelni, zabraniające pracy zawodowej studentom. Wróciła do redakcji bezpośrednio po studiach, od września 1953 r. W WBP (potem WiMBP) Lublin była zatrudniona od 1 II 1954 r. do 31 X 1958 r. Pełniła funkcję instruktora – bibliografa. W 1958 r. przeniósła się z rodziną do Krakowa, gdzie podjęła pracę w Miejskiej Bibliotece Publicznej na stanowisku kierowniczkii Czytelni Głównej. Pracowała tam do końca życia. Przyczyniła się do rozwoju Czytelni (wzrost zbiorów, staranny dobór). Była autorką dużych wystaw (500-lecie drukarstwa polskiego; Jan Kochanowski; 60-lecie serii „Biblioteka Narodowa”).

Była wykładowcą bibliografii w Policealnym Studium Bibliotekarskim Zaocznym w Krakowie.

Współautorka publikacji *Śłużba informacyjna w działalności oświatowej publicznych bibliotek powszechnych* (1966 r.) oraz wielu artykułów w prasie fachowej. Starszy kustosz.

Odnaczenia: Złoty Krzyż Zasługi (1976 r.), odznaka „Zasłużony Działacz Kultury” (1976 r.), złota odznaka „Za Pracę Społeczną dla M. Krakowa” (1986 r.).
Zródła: AWBP. Teczka personalna; *Jadwiga Kołatajowa (1932-1987)*. „Biuletyn Informacyjno-Instrukcyjny [MBP w Krakowie]” R. 1987 nr 4 s. 75-76.

Nieczyporuk Ludwika * 25 VIII 1931

Wykształcenie: Liceum Pedagogiczne. Przed podjęciem pracy w Bibliotece była nauczycielką. W WBP od 18 X 1950 r. Brała udział w organizowaniu i była wykładowcą na dwóch kursach dla kierowników bibliotek gminnych w październiku i listopadzie 1950 r.

Zródło: APL PWRN WK sygn. 319 k. 6 v, 13-14.

Pałysowa Jadwiga

Była wykładowcą na kursie dla kierowników bibliotek gminnych w listopadzie 1950 r. Kierownik administracyjny Kursu Bibliotekarskiego II st. dla kierowników bibliotek gminnych w marcu 1951 r. Była instruktorem WBP jeszcze w marcu 1951 r. Jest to ostatnia informacja o jej pracy.

Zródło: APL PWRN WK sygn. 319 k. 13-14, 19-20.

Proć-Próchniewicz Michalina Joanna Józefa * 29 IX 1914 Czchów pow.
Brzesko woj. Kraków + 17 II 1992 Lublin



Pochodziła z rodziny wojskowej.

Do szkoły powszechnej uczęszczała w Sozaniu i Starym Samborze. W 1929 r. zdała egzamin wstępny do Prywatnego Seminarium Żeńskiego Nauczycielskiego im. Adama Asnyka w Samborze, które ukończyła w 1935 r. Dyplom uprawniał ją do nauczania w szkołach powszechnych RP z polskim i ruskim językiem nauczania. Przez rok nie pracowała, pielęgnując chorych rodziców. W 1936 r. podjęła pracę nauczycielki w pow. łukowskim (Sienciaszka, Dąbie, Łazy, Łuków, Ulan, Zakępie i Wojcieszków), którą wykonywała do 31 VIII 1950 r.; ma zaliczony 14-letni staż pracy. W 1946 r. podjęła studia stacjonarne w Instytucie Pedagogicznym ZNP we

Wrocławiu, który ukończyła 3 lata później. Dało jej to *kwalfikacje do nauczania w szkołach ogólnokształcących stopnia licealnego oraz zakładach kształcenia nauczycieli.*

Od 1 IX 1950 r. podjęła pracę w WBP jako referendarz. Pełniła funkcję instruktora. Po połączeniu, w WiMBP w dalszym ciągu była instruktorem w Dziale Instrukcyjno-Methodycznym. Po wyjściu za mąż (1958 r.), na krótko przenosi się do Wojcieszkowa. Od 1 IV 1960 r. została kierownikiem Filii WiMBP nr 7 w miasteczku akademickim. Na emeryturę przeszła 30 IX 1975 r. W listopadzie 1952 r. ukończyła w Jarocinie Kurs Bibliotekarski II st. Starszy bibliotekarz. Pochowana na Majdanku.

Zróżdła: AWBP. Teczka personalna; informacje od W. Próchniewicza i własne.

Syta Mieczysław * 7 I 1927

Przed przyjsciem do WBP pracował w KW PZPR w Lublinie. Desygnowany na wicedyrektora Biblioteki. Rozpoczął pracę od 1 III 1954 r. Wydział Kultury PWRN wystąpił z odpowiednim wnioskiem (27 II) do Departamentu Kadr MKiS. Zanim przyszła zgoda (datowana 14 IV), Syta został przeniesiony 14 kwietnia do pracy w PWRN w Rzeszowie.

Zróżdła: Archiwum LUW. Teczka personalna.

Tarasiewicz Janina

Przed pracą w WBP była zatrudniona w szkolnictwie. Data rozpoczęcia pracy w Bibliotece nieznana; stało się to nie później niż 1 IX 1951 r. Zajmowała się księgowością i administracją. Od 1 I 1954 r. pełniła obowiązki głównej księgowej. Ostatnia informacja o jej pracy w Bibliotece pochodzi z kwietnia 1954 r.

Zróżdła: Księga protokółów ...

